

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 2018 р.

« _____ » _____ 2018р

**Формування лексичної компетентності молодших
школярів засобами інноваційних технологій**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ПНПм 13
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Бурденкової Анастасії Ігорівни

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Білоконна Н.І.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (прізвище, ініціали)

_____ (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	6
1.1. Розмежування ключових понять з проблеми дослідження.....	6
1.2. Художні твори як джерело формування лексичної компетентності молодших школярів.....	16
1.3. Інноваційні технології з формування лексичної компетентності учнів початкової школи.....	24
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З КЛАСУ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ	38
2.1. Передовий педагогічний досвід з формування лексичної компетентності молодших школярів.....	38
2.2. Програма експериментальної роботи.....	46
2.3. Результати експериментальної роботи.....	68
Висновки до розділу 2	72
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
ДОДАТКИ	83
Додаток А.....	85
Додаток Б.....	89

ВСТУП

В умовах реформації освітнього простору, спираючись на вимоги Державного стандарту [25, с. 3], актуальності набуває проблема формування комунікативної компетентності учнів. Адже метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток здатності спілкуватися для духовного, культурного і національного самовираження. Основу комунікативної компетентності складає лексична компетентність, яка передбачає:

- 1) єдність знань, умінь та навичок;
- 2) включає в себе певний запас слів та їхнє доречне вживання у різних контекстах.

Навчальна програма з літературного читання говорить про те, що об'єктом уваги читача (учня) повинно стати саме слово, адже за допомогою слова автор може виразити свої почуття, ідеї та ставлення до світу. Саме на уроках літературного читання, ми можемо навчити дітей знаходити у різноманітних текстах: порівняння, епітети, метафори, слова з переносним значенням. Учні не тільки знаходять їх у тексті, а і пояснюють їх значення. Працюючи із засобами художньо виразності, які використовує автор, учні тим самим набувають навички використовувати їх у власному мовленні. Таким чином уроки з літературного читання мають значне підґрунтя для формування лексичної компетентності, яка відіграє важливу роль у становленні особистості молодшого школяра Нової української школи.

В освітньому просторі існує певна складність формування лексичної компетентності у молодших школярів, зумовлено це її багатоаспектністю: збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку (Н. Гавриш, Н. Голуб, В. Тихоша та ін.); психологічні засади розвитку мовлення (Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонт'єв, О. Лурія); комунікативний аспект вивчення мови (А. Богуш, Л. Варзацька, Н. Гавриш, Т. Ладиженська, В. Мельничайко, К. Пономарьова, Л. Попова та ін.). У більшості авторів цих

досліджень спостерігається одна спільна позиція, що стосується необхідності збагачення та розширення лексичного запасу молодших школярів.

Враховуючи реформування початкової школи, ми повинні спрямовувати навчальний процес на різнобічний розвиток особистості дитини, відповідно до її вікових та індивідуальних особливостей. Формування в учнів успішності навчання сприяють загальнокультурні і морально-етичні цінності, ключові і предметні компетентності, життєві і соціальні навички. Саме тому ми повинні широко використовувати у навчальному процесі інноваційні технології, що відповідають запитам нинішнього суспільства.

Інноваційні педагогічні технології є ефективним способом організації, на сучасному рівні, навчально-виховного процесу. Вони є певною схемою чи системою дій вчителя і учня, орієнтуючись на яку, ми можемо досягти конкретної мети. Взагалі використання інноваційних технологій буде сприяти не тільки особистісному розвитку учнів, а і формуванню у них лексичної компетентності. Адже саме новий підхід у навчанні, не тільки активізує дітей до роботи, а і формує прагнення пізнати невідоме.

Об'єкт дослідження: процес формування лексичної компетентності молодших школярів на уроках літературного читання;

Предмет дослідження: інноваційні технології як засіб формування лексичної компетентності учнів 3 класу;

Мета дослідження: запропонувати систему завдань до художніх творів на основі інноваційних технологій для формування лексичної компетентності учнів

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження;
- 2) вивчити передовий досвід вчителів початкової школи;
- 3) виявити рівень сформованості лексичної компетентності учнів 3 класу;

- 4) скласти систему завдань до художніх творів на основі інноваційних технологій для формування лексичної компетентності в учнів;
- 5) перевірити їхню ефективність.

Гіпотеза дослідження – формування лексичної компетентності учнів буде ефективним за умови систематичного проведення лексичної роботи на уроках літературного читання та використання різних видів інноваційних технологій для роботи молодших школярів над лексичним матеріалом.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз наукової психолого-педагогічної та методичної літератури, досвіду роботи вчителів-практиків; синтез опрацьованих матеріалів; класифікація; конкретизація; систематизація; узагальнення; емпіричні – спостереження, педагогічний експеримент (поетапно).

База дослідження: дослідження виконувалося на базі НВК № 13 м. Кривого Рогу, 3-А (30 учнів) та 3-Б (28 учнів) класи.

Практична значущість дослідження: розроблену систему завдань можуть використовувати вчителі початкових класів на уроках літературного читання в 3 класах.

Структура магістерської роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загального, списку використаної літератури (80 джерел), додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

1.1. Розмежування ключових понять з проблеми дослідження

Реформування початкової школи ставить собі за мету не тільки гармонійний розвиток дитини, виховання загальнолюдських цінностей, а і розвиток самостійності, творчості та самореалізації кожної особистості. Нові освітні стандарти орієнтують нас на те, що ми повинні не тільки давати знання, а вчити користуватися ними. Адже саме знання разом з вміннями формують в учнів ті життєві компетентності, які потрібні для успішного життя в майбутньому. Саме тому освітній процес, за переконанням багатьох науковців та педагогів практиків, повинен здійснюватися в рамках компетентнісного підходу.

Основними категоріями компетентнісного підходу в освіті є поняття *компетенції* та *компетентності*. Зазначені поняття дуже довго розробляються науковцями та різнобічно розглядаються практиками. Не зважаючи на це єдиного змісту і визначення ці поняття не мають.

Для розуміння компетентнісного підходу і його реалізації в освітньому середовищі ми зобов'язанні розтлумачити основні його поняття. Розглянемо основні підходи до визначення «компетенції», як одної з основних категорій (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Тлумачення «компетенції», як основної категорії компетентнісного підходу

№	Дослідник, джерело	Зміст ключового поняття
1.	Тлумачний словник С. Ожегова [59, с. 289]	Компетенція – це коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чіхось повноважень, прав
2.	С. Шишов, В. Кальней [89, с. 316]	Компетенція – це загальна здатність, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, які набуваються завдяки навчанню
3.	С. Бондар[1, с. 9]	Компетенція – це здатність розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів
4.	А. Хуторський [82, с.152]	Компетенція – це сукупність взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня по відношенню до певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особисто і соціально значущої продуктивної діяльності

М. Головань зазначає, що термін «компетенція» поєднує у собі досвід чотирьох типів:

- 1) досвід пізнавальної діяльності, що перебуває у формі знань;
- 2) досвід здійснення відомих способів діяльності у формі умінь діяти за зразком
- 3) досвід творчої діяльності у формі умінь приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях;
- 4) досвід здійснення емоційно-ціннісних ставлень у формі особистісних орієнтацій. [18, с. 25]

Отже, компетенція розуміється як взаємозв'язок не тільки знань, умінь, навичок, а також цінностей та досвіду особистості. Це властивість або якість особистості, яка дозволяє справлятися з різноманітними завданнями. Володіння певною компетенцією означає не тільки використання вже готової інформації, а

і інтенсивну участь розуму, творчих здібностей, які необхідні для здійснення продуктивної діяльності.

Розглянемо різноманітні підходи науковців до визначення поняття «компетентність» (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Тлумачення поняття «компетентність»

№	Дослідник, джерело	Зміст ключового поняття
1.	Закону України «Про освіту» [34]	Компетентність – це інтегрована якість особистості, що являє собою динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.
2.	Дж. Равен [69, с. 78]	Компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі, яка включає вузькоспеціальні знання, особливого роду предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.
3.	І. Родигіна [70, с. 32-33]	Компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану – взагалі будь-якій людині
4.	А. Хуторський [84, с. 153]	Компетентність – це володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особистісне ставлення до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний досвід діяльності у даній сфері.

Із таблиці 1.2 видно, що компетентність це певна комбінація конкретних вмінь та навичок особистості, які є необхідними для успішної життєдіяльності учнів.

Можна стверджувати, що відбулося певне зміщення акцентів з накопичення завчасно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, практично використовувати набутий досвід.

Виходячи з вище зазначеного, ми можемо стверджувати що компетентність є цілісною якістю особистості, ні знання, ні вміння, ні досвід окремо не є компетентністю.

Саме компетентності дають нам можливість усунути суперечливості між теоретичними відомостями, які дитина засвоює під час навчального процесу, та їх використанням для розв'язання вже конкретних життєвих задач:

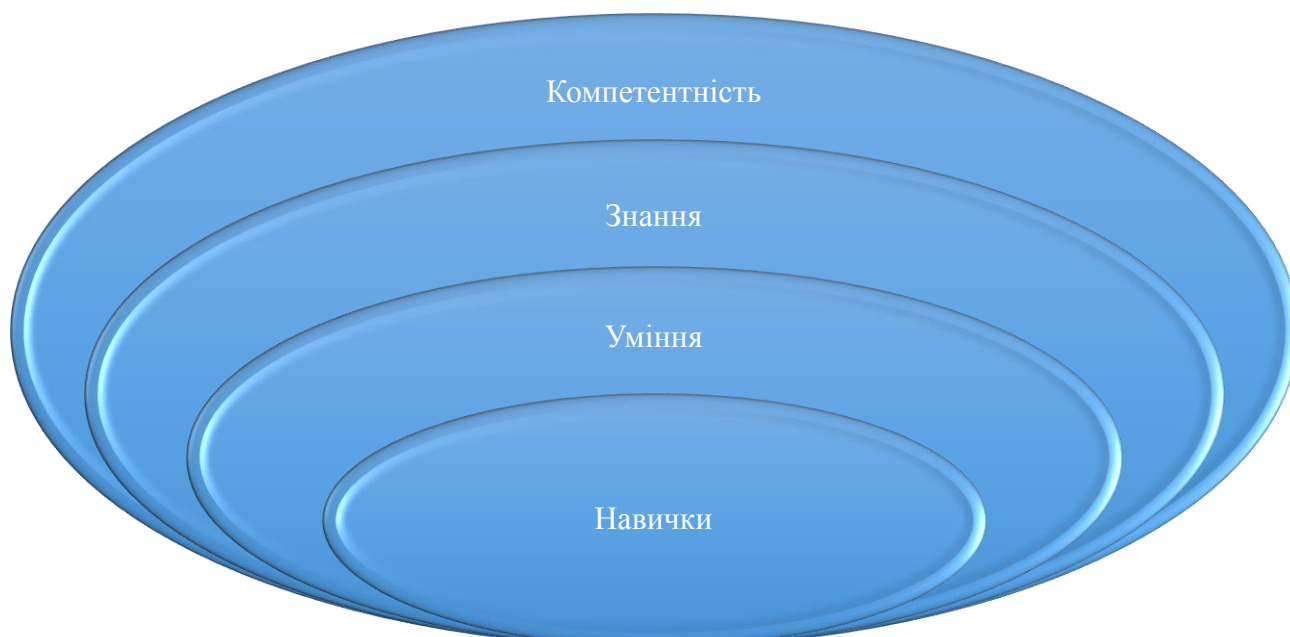
- 1) уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- 2) аналізувати і пояснювати причини і наслідки подій, вчинків, явищ;
- 3) створювати тексти, вироби, проекти;
- 4) висловлювати ставлення до подій, вчинків своїх та інших;
- 5) брати участь в колективних справах; у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки та ін.;
- 6) користуватись певними предметами та ін. [57, с. 12-13].

Поділяємо думку І. Гавриш про те, що за компетентнісного підходу в учнів молодшого шкільного віку формуються ключові, загальнопредметні і предметні компетентності. Ключові компетентності виявляються в здатності людини до ефективної життєдіяльності в усіх сферах людського буття. Загальнопредметні компетентності допомагають особистості успішно опанувати предмети певної освітньої галузі. Предметні компетентності забезпечують повноцінне засвоєння учнями змісту конкретних навчальних предметів. [58, с. 3].

Отже, аналізуючи поняття «компетенція» і «компетентність» ми можемо зробити такі висновки:

- компетенція – це наперед задана вимога щодо знань та досвіду діяльності у певній сфері;
- компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в поєднанні знань, умінь, навичок, досвіду і особистісних властивостей, які обумовлюють здатність і готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях [18, с. 27.]

Розглянемо співвідношення між знаннями, уміннями, навичками та компетентністю (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1 Співвідношення понять знання, уміння, навички та компетентність

Як ми бачимо за рисунком 1.1 поняття компетентність включає в себе знання, уміння, навички та не вичерпується ними, оскільки є ширшим за змістом. Компетентність не є простою сумою «знань – умінь – навичок», це поняття іншого значеннєвого ряду.

На відміну від навички компетентність є усвідомленою якістю особистості. На відміну від уміння є здатною до перенесення з одного предмета

на інший, удосконалюється не шляхом постійних повторів, автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом поєднання з іншими знаннями, уміннями, навичками. На відміну від знання компетентність існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї. Крім того, компетентність співвіднесена з ціннісними і смисловими характеристиками особистості і має практико-орієнтовану спрямованість [18, с.26].

В освітньому середовищі початкової школи, проблема формування в школярів комунікативної компетентності, завжди набувала актуальності.

Комунікативна компетентність виявляється у здатності успішно користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності в процесі спілкування. Вона дозволяє учням всіляко пізнавати навколишній світ та вирішувати життєво важливі завдання.

Основу комунікативної компетентності складає лексична компетентність, яка включає в себе певний запас слів та їхнє доречне вживання у різних контекстах. Як говорив М. Вашуленка: «зробити мовну і мовленнєву теорію функціональною, домогтися усвідомленого застосування учнями мовних і мовленнєвих понять, правил, приписів у навчальних і пізнавальних життєвих ситуаціях спілкування - одне з найважливіших завдань учителя початкових класів у здійсненні ним мовної освіти молодших школярів» [10, с. 16]. Ми можемо говорити про те, що розвиток лексичної компетентності розглядається не тільки, як засвоєння лексичних понять, сформованість мовленнєвих лексичних умінь і навичок, а й як здатність застосувати їх у процесі спілкування.

О. Хома розглядає лексичну компетентність не тільки як певну суму знань, а як таку, що базується на цих знаннях, а також цінностях, здібностях, одержаних у процесі засвоєння основ лексикології [85, с. 42].

Н. Сіранчук розуміє лексичну компетентність, як здатність учня до мотиваційної, когнітивної, практичної та рефлексивно-поведінкової лексичної

діяльності з опорою на наявність певного запасу слів відповідно до вікових особливостей. А також включає адекватне використання лексем (правильне вживання слова у різних контекстах), доречне вживання образних висловів, фразеологічних зворотів до змісту лексичної компетентності [79, с. 38].

Мотиваційна лексична діяльність молодшого школяра:

- усвідомлення того, що від багатства лексичного запасу й уміння активно і вдало ним користуватись залежить якість мовлення особистості та успішність її спілкування з іншими людьми
- інтерес до лексичних знань, допитливість та захопленість самим процесом вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Когнітивна лексична діяльність молодшого школяра:

- збагачення словника, тобто засвоєння нових слів та нових значень слів, що раніше були не відомі;
- уточнення словника, тобто поглиблення розуміння вже відомих слів, з'ясування відтінків у значенні між синонімами, добір антонімів, аналіз багатозначності;
- активізація словника, тобто використання якомога більшої кількості слів у мовленні, введення слів у речення, засвоєння сполучуваності слів з іншими словами, використання їх у конкретному тексті;
- вилучення нелітературних слів, виправлення помилок у наголошуванні та вимовлянні слів.

Рефлексивно-поведінкова лексична діяльність молодшого школяра:

- активне користування власним словниковим запасом
- формування здатності долати мовленнєві стереотипи, передбачати мовленнєві ситуації
- самостійне знаходження своїх лексичних помилок і знаходження лексичних помилок у текстах товаришів

— критична самооцінка лексики власного мовлення й оцінка мовлення інших учнів

Практична лексична діяльність молодшого школяра:

— накопичення в пам'яті значної кількості слів з усвідомленням усіх відтінків їхнього значення;

— робота над переносним значенням слів;

— робота над синонімами та антонімами;

— розвиток мовлення під час роботи над художнім твором [80, с. 72-73].

Поділяємо думку Н. Горбунова, який розуміє лексичну компетентність як здатність миттєво викликати з тривалої пам'яті еталон слова залежно від конкретного мовленнєвого завдання та включати це слово в мовленнєвий ланцюг [17, с. 87]. Зауважимо, що за Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти під лексичною компетентністю розуміється «знання і здатність використовувати мовний словниковий запас» [32, с. 7].

Н. Сіранчук говорить про те, що поняття «лексична компетентність молодшого школяра» значно ширше за поняття «знання», «уміння» та «навички» з лексики оскільки поєднує у собі гнучкість мислення, її здатність долати стереотипи та передбачати мовленнєві ситуації. Лексична компетентність є однією з різнопланових якостей особистості, яка дає змогу свідомо здійснювати комунікативно-творчу діяльність та розвивати загальний рівень культури власного мовлення [81, с. 6].

Отже, ми можемо говорити про лексичну компетентність, як про певний лексичний запас в учнів, який можна використати в будь-якій ситуації. Тобто набуття компетентності передбачає не тільки знання лексики, а й вміння користуватися нею. Учні повинні вміти добирати потрібні слова, вислови, прислів'я, приказки, слова з переносним значення, використовувати авторські художні засоби виразності відповідно до контексту.

Основні складові лексичної компетентності молодшого школяра, які складають її зміст, ми можемо представити у вигляді схеми (див. рис. 1.2).

Рис. 1.2 Зміст поняття «лексична компетентність»

Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення його розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови — словом, є головним джерелом збагачення словника учнів. Вивчення лексики розвиває увагу учнів до значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови. Саме через інтерес до лексики виховується інтерес до мови в цілому.

Необхідно зазначити, що лексична компетентність включає в себе лексичні знання і лексичні навички. *Лексичні знання* – це знання слів, української мови в цілому. А ось володіння мовою асоціюється з лексичними навичками які саме й забезпечують функціонування лексики у спілкування. За

словником методичних термінів і понять *лексична навичка* визначається, як така що доведена до автоматизму. Це механічна операція вибору лексичної одиниці, яка відповідає задуму і нормам поєднання з іншими одиницями у продуктивному мовленні [56, с.121]. Отже, лексичні навички слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту навчання, а їх формування саме і є метою навчання лексичного матеріалу.

Важливою умовою мовленнєвого, комунікативного розвитку молодших школярів є робота над збагаченням й увиразненням їхнього словника, формування вмінь правильно, точно й образно використовувати лексику під час висловлювання власних суджень.

Словниковий запас визначається як «всі відомі слова, що використовуються індивідом». Однак, відомі слова що використовуються окремою людиною не уявляють всіх слів, які їй доступні.

Існують різні типи словникових запасів, ми орієнтуємось на класифікацію яку було виділено І. Батраковою. Вона виділила словникові запаси залежно від їхнього розташування, в порядку спадання від самого багатослівного до самого обмеженого:

1. Словниковий запас читання – це всі слова, які людина може розпізнати під час читання. Це самий великий і багатослівний тип словникового запасу просто тому, що він включає інші три.

2. Словниковий запас слухання – це всі слова, які людина може розпізнати під час прослуховування мови. Цей запас поповнюється (розширюється) в ході слухання завдяки контексту і тону голосу мовця.

3. Письмовий словниковий запас – це всі слова, які людина може застосовувати на папері. На противагу попереднім двом типам, письмовий словниковий запас розширює сам користувач.

4. Усний словниковий запас – це всі слова, які людина може використовувати в мовленні. Внаслідок спонтанної природи усного словникового запасу, слова часто застосовуються неправильно.

5. Фокальний словниковий запас – це набір термінів і ознак, відповідно до конкретного навчального предмету [2, с.71].

Всі зазначені види словникових запасів ми формуємо починаючи з початкової школи. Зауважимо, що в поповненні словникового запасу молодших школярів та в їхньому мовленнєвому розвитку, важливу роль відіграють знання не тільки лексичного значення слова, а і вміння його визначати. Адже зв'язне мовлення учнів має ґрунтуватися на їхньому словниковому запасі, на вмінні знаходити для вираження думки відповідні слова та співвідносити їх зі сферою вживання [11, с.78].

Отже, чим більший словниковий запас учня, тим вищий рівень його загального розвитку, тим ґрунтовніші у нього знання. Разом з пізнанням слів людина отримує знання про навколишній світ, розвивається її мислення. Практичне значення такої роботи полягає в тому, що учні свідомо підходять до розуміння значення і сфери вживання слова, до потреби збагачення словникового запасу і звільнення своєї мови від нелітературних слів. На основі теоретичних знань вони оволодівають навичками добору в кожному конкретному випадку вживання найточніших і найвиразніших слів і виразів [86, с. 16].

1.2 Художні твори як джерело формування лексичної компетентності молодших школярів

Формування лексичної компетентності відбувається майже на всіх предметах в початковій школі. Адже збагачення словникового запасу відбувається протягом кожного уроку, як і його активізація. Значну роль у

формуванні лексичних знань та навичок належить урокам літературного читання.

Науковцями виділено низку психологічних чинників, що зумовлюють успішне засвоєння лексичної системи мови:

1. Взаємозв'язок мислення і мовлення людини. Саме від розуміння лексичного значення слова залежить глибина усвідомлення тексту;
2. Чітка робота оперативної і довготривалої пам'яті. Адже у доборі слів легше й швидше за все спливатиме в пам'яті те слово, яке частіше вживалося. Маловживані слова будуть менш активними і можуть перейти в пасивний словник. Цими співвідношеннями визначається динаміка переходу слів із пасивного словника в активний і, навпаки, з активного в пасивний
3. Задум як важливий компонент висловлювання, який регулює відбір змісту, слів, синтаксичних конструкцій, засобів виразності усного мовлення тощо.

У психологічних працях знаходимо низку корисних порад щодо організації мовленнєвої роботи на лексичному рівні. Так, М. Жинкін стверджує, що «будь-яке слово вводиться в пам'ять за допомогою проговорювання спочатку вголос, потім подумки». Механізм підготовки усного повідомлення, на думку психолога, передбачає попереднє його промовляння в різних варіантах. «Тоді відбір слів не становитиме труднощів. Він легко здійснюється в ті стислі терміни, які відведені для усного мовлення... Слід оживити адекватні слова і потурбуватися про синонімічні варіанти» [29, с. 49].

Серед психологічних чинників, на які спирається методика лексикології в школі, науковці називають особливості мислення, пам'яті, сприймання, уваги, мотивації. Саме їх має враховувати вчитель початкової школи. Добре відомо, що засвоєння нових слів стимулюється стійкою увагою дітей, використанням

зорової і слухової наочності, тренуванням вербальної (словесної) пам'яті, систематичною роботою, спрямованою на запобігання забуванню слів.

М. Вашуленко визначає такі основні напрями у роботі над вивченням лексичних понять:

I. Лексичний аналіз мови художніх текстів: виявлення незнайомих слів і висловів, уточнення відтінків значень окремих слів і висловів; виявлення слів, ужитих у переносному значенні; з'ясування смислових відтінків ужитих у тексті синонімів, антонімів; аналіз інших зображувальних засобів, зокрема порівнянь.

II. Пояснення значення слів шляхом використання різних способів: показ предмета чи дії, демонстрація малюнка, слайда із зображенням предметів, назви яких є новими для дитини, добір синонімів, антонімів, уведення нового слова до контексту тощо [12, с. 141-142]

Так в учнів поступово виховується увага до значення слів і висловів, доречного їх використання, що є передумовою успішної роботи над розвитком мовленнєвих умінь молодших школярів.

Щодо лексичної роботи саме на уроках літературного читання, то вона проводиться у двох аспектах:

- 1) учні отримують наукові відомості з лексикології (знайомляться зі словом, його прямим та переносним значенням);
- 2) на основі отриманих знань учні збагачують свій словниковий запас, у них виробляються навички свідомого користування конкретним словом.

Будь-яку роботу на уроках літературного читання ми повинні проводити з урахуванням вимог навчальної програми. Проаналізуємо зміст навчального матеріалу та державні вимоги до навчальних досягнень учнів 3 класу. Для формування лексичної компетентності відводиться змістова лінія «Досвід читацької діяльності», а саме її складова «Засоби художньої виразності, емоційне-оцінне ставлення до змісту прочитаного (прослуханого) твору» (див. табл. 1.3)

Таблиця 1.3

**Державні вимоги до навчальних досягнень (літературне читання,
3 клас)**

Досвід читацької діяльності	
<i>Засоби художньої виразності; емоційно-оцінне ставлення читача до змісту твору</i>	
Роль засобів художньої виразності в усній народній творчості й у творах письменників. Переносне значення слів. Настрій твору і засоби художньої виразності. Слова в тексті для зображення кольорів, форм, звуків природи. Засоби художньої виразності та настрої читача твору	Учень/учениця: знаходить у тексті порівняння, епітети, метафори (без вживання терміну); пояснює їхнє смислове значення та роль у тексті; знаходить у тексті слова, що мають переносне значення; пояснює їхнє значення на прикладах; називає, які почуття викликають у читача використані автором засоби художньої виразності; встановлює зв'язок між засобами художньої виразності і настроєм твору; знаходить у тексті слова для зображення кольорів, форм, звуків природи; пояснює їх значення; висловлює думку про почуття, які викликає картина, створена за допомогою цих слів; використовує у власному мовленні (переказі, словесній картині, розповіді,) засоби художньої виразності; висловлює оцінні судження естетичного характеру про описи у художньому творі; своє враження, ставлення до прочитаного.

З таблиці 1.3 видно, що державні вимоги орієнтують нас на те, щоб ми формували в учнів уявлення про слово, як засіб створення художнього образу. Під час навчального процесу, учні повинні навчитися помічати особливості

авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів, ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв.

Усвідомлення ролі засобів виразності у творі, дає учням змогу повніше сприймати й відтворювати в уяві картини життя, що були змальовані у творі, розуміти авторську позицію, що своєю чергою сприяє проникненню в емоційну сферу твору.

Для повноцінного розуміння підґрунтя формування лексичної компетентності, проаналізуємо існуючі підручники з літературного читання для 3 класу. Для аналізу візьмемо один розділ, в підручнику О. Савченко це «З чистого джерела народної творчості», у В. Науменко «З народного джерела», а в О. Хорошковської «Усна народна творчість».

В підручнику «Літературне читання» О. Савченко (2013 р.) є умовна позначка «Дізнайся значення слів», яка орієнтує нас на збагачення словникового запасу учнів.

Вивчаючи казку «Кирило Кожум'яка», учні знайомляться з такими словами, як *старшина*, *пуд* та *леміш*. Їх тлумачення подається після самої казки, для формування правильної дикції у словах стоїть наголос. Також зазначено, що тлумачення слова *старшина*, таке яке вкладав автор у саму казку.

Для формування лексичної компетентності, О. Савченко також використовує різні види завдань. Під час ознайомлення з казкою «Кирило Кожум'яка», автор пропонує дібрати до слів *поцупить*, *злинув* та *благайте* слова близькі за значенням.

До казки «Кривенька качечка», також зазначені слова, які будуть дітям не зрозумілі і потребують певної роботи над ними. Автор підручника, пропонує для кращого розуміння слова розглядати його похідне. Наприклад: *починочок* – від *починок*; *веретенце* – від *веретено*; *кужілочка* – від *кужілка*. А вже потім дає визначення цього слова за словником. Так у дітей не тільки збагачується словник, а і уточнюється вже здобутий.

Для активізації словника, вивчаючи казку «Кривенька качечка», пропонується таке завдання: за ілюстраціями Валентини Мельниченко підготувати стислу розповідь.

Читаючи повість «Суд у цирку», автор зосередив увагу на таких, незнайомих дітям словах, як *Айн! Цвай! Драй!* У кінці зазначено, що це слова німецької мови і перекладаються, як один, два, три.

Загалом під час вивчення розділу «З чистого джерела народної мудрості», О. Савченко знайомить дітей з тлумаченням таких слів, як: стодола, буйний, дошкулити, ринутися, баркас, фелюга, нівроку, волати, оповісник, праліс, капосний. Автор використовує тлумачення слів за словник, за похідним словом, ставить наголос та орієнтує учнів на розуміння слова, залежно від контексту.

До будь якої казки, повісті чи п'єси пропонується перелік запитань, на які діти повинні відповісти орієнтуючись на сам текст. За допомогою цього, відбувається активізація словника, а також вилучення нелітературних слів під час виправлення вчителем.

В підручнику «Літературне читання» В. Науменко (2014 р.), немає окремої позначки «Дізнайся значення слів», проте є позначення «*Запам'ятай прислів'я, зверни увагу на незвичайні слова й вислови*». Ми вже можемо бачити, що автор буде звертати увагу учнів не тільки на нові, незнайомі слова, а і на сполучення слів, певні вислови, які є незрозумілими.

Читаючи казку «Їжак та заєць», автор виокремлює такі слова для розтлумачення, як *нива* та *борозна*. Ці слова подаються не в кінці казки, а розбираються протягом самого читання, коли вони зустрічають. Також під час аналізу казки дається таке завдання, для активізації словника учнів, як пояснити не тільки значення слова *сердешний*, а й яке ставлення приховане за цим словом.

В. Науменко, пропонує багато завдань на доведення своєї думки, наприклад: «Доведіть, що твори «Їжак та Заєць» і «Лисиця та Рак» - це казки про тварин».

Також до казки «Про Оха-Чудотвора» пропонується довести Ох є позитивним чи негативним героєм.

До казки «Як серед птахів виникла дружба», автор пропонує дібрати перелік слів, якими можна охарактеризувати Фазана і Ворону. Таким чином в учнів активізується словниковий запас, вони намагаються згадати якомога більше слів для характеристики дійових осіб.

Під час вивчення розділу «З народного джерела», учні знайомляться і починають розуміти такі слова, як: косовиця, копа, яр, хорт, свита, каптур, тростина. Однак ці слова активно не використовуються під час роботи над самим текстом.

В підручнику «Літературне читання» О. Хорошковської (2013 р.) присутня позначка «Пояснення значення слова», крім цього є таке умовне позначення, як «Переклад слова».

Починається розділ «Усна народна творчість», вивченням колискових пісень, автор звертає увагу на такі незнайомі слова, як *бильця* та *шибка* і пояснює їх за допомогою словника. Таке слово, як *вервечки* О. Хорошковська вдало пояснює за допомогою перекладу його на російську мову: *верёвочки*. Адже в російській мові діти зустрічали таке слово і утруднень воно не викликає. Також автор пропонує таке цікаве завдання дітям, як побудова запитань до тексту. Один учень запитує, інший відповідає, потім навпаки, так діти вчаться будувати зв'язне питальне речення.

Під час опрацювання казки «Колосок», автор знову використовує метод перекладу з української мови на російську, що збагачує словник учнів з обох мов. Також пропонує дібрати приказки, які б характеризували героїв казки, при цьому потрібно довести свою думку.

Читаючи казку «Дружні звірі» О. Хорошковська звернула увагу на такий вислів, як *піти світ за очі* і виокремила його для словникової роботи. Також

запропонувала учням поділити текст на частини, узагальнити прочитане та дібрати до кожної заголовки.

Отже, під час роботи над розділом «Усна народна творчість» учні збагачують свій словник такими словами, як льолька (льоля), волочити, когут, засік, жупан, гаразд – хорошо, частувати – угощать, хижка – чулан, призьба – завалинка, повітка – сарайчик, шули – столбы, шматувати – разривать на куски, горище – чердак, з розгону – с разбега, піхви – ножны.

Проаналізувавши підручники з літературного читання різних авторів ми можемо зробити висновок у вигляді таблиці (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Порівняльний аналіз підручників з літературного читання для 3 класів різних авторів

Характеристики	О. Савченко	В. Науменко	О. Хорошковська
Умовні позначення	«Дізнайся значення слів»	«Запам'ятай прислів'я, зверни увагу на незвичайні слова й вислови»	«Пояснення значення слова»
Словникова робота	Після тексту (в кінці)	Протягом читання тексту	Після тексту (в кінці)
Нова лексика, що вивчається на уроках	Старшина, пуд, леміш, починок, веретенце, Айн! Цвай! Драй!, кужілочка, стодола, буйний, дошкулити, ринутися, баркас, фелюга, нівроку, волати, оповісник, праліс, капосний	Нива, борозна, косовиця, копа, яр, хорт, свита, каптур, тростина	Бильця, шибка, піти світ за очі, льолька (льоля), волочити, когут, засік, жупан, вервечки – верёвочки, гаразд – хорошо, частувати – угощать, хижка – чулан, призьба – завалинка, повітка – сарайчик, шули – столбы,

			шматувати – разривать на куски, горище – чердак, з розгону – с разбега, піхви – ножны.
Тлумачення слів	за словником; за похідним; за контекстом.	за словником; за контекстом.	за словником; перекладом з української мови на російську.
Завдання для формування лексичної компетентності	добір слів близьких за значенням; стисла розповідь за ілюстраціями	доведення своєї думки; добір слів для характеристики дійових осіб.	побудова запитань до тексту; добір приказок.

Із таблиці 1.4 видно, що автори по різному визначають способи тлумачення слів та збагачення словникового запасу учнів. Єдиного правильного варіанту не існує, ми самостійно можемо обрати той чи інший підручник. При цьому зауважимо, що хоча ми брали один розділ у всіх підручників, зміст його кардинально різний.

Проаналізовані підручники містять певне підґрунтя для формування лексичної компетентності, хоча обмежуватися лише ними неможливо. Це залежить і від сьогоденних запитів суспільства, які не обмежуються лише тим, що дає нам підручник.

1.3 Інноваційні технології з формування лексичної компетентності учнів початкової школи.

Враховуючи реформування початкової школи особливої актуальності набули інноваційні процеси. Сучасний розвиток суспільства наводять на

висновок, що освітня система, яка ігноруватиме у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатиме від новітніх тенденцій, а й спричинятиме формування особистості, яка заздалегідь відстає в інтелектуальній, духовній та соціальній сфері [24, с.13]

Аналіз наукової літератури дозволив свідчити, що в науковій літературі можна зустріти широке різноманіття визначень поняття «інновація».

Заслуговує на увагу визначення І. Підласого, який зазначає, що інновація це й ідеї, і процеси, і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи. [61, с.3]. Це можуть бути вперше створені, вдосконалені або застосовані освітні, дидактичні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності.

На думку І. Дичківської інновація це певне нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. [24, с.13].

Таке широке поняття, як «інновація» розглядається у різних наукових вимірах (див. рис. 1.3).

Рис.1.3 Співвідношення визначення поняття «інновації» у різних наукових вимірах

З рисунку 1.3 видно що співвідношення вивчення поняття «інновація» в різних наукових областях рівне, проте різне за значенням. В психологічному виміру інновація розуміється, як впровадження різноманітних нововведень, які породжують певні значимі зміни в соціальній практиці [91, с.342]. Щодо педагогічного виміру, то інновація передбачає використання вже відомого зовсім в інших цілях [44, с.84]. Також це може бути впровадження нових ідей чи технологій з метою зміни педагогічної системи та переведення її на якісно новий рівень функціонування. В соціологічному виміри інновація розуміється, як зміна чогось у суспільстві, його структурах і підструктура, що розрахована на певний ефект [75, с.261]. Також соціологи говорять про те, що інновація передбачає запровадження нових форм організації праці й управління [76, с. 174].

Розбіжності у зазначених тлумаченнях спричинені неоднаковим баченням їх авторами основного змісту, який закладено в поняття «інновація». Одні автори переконанні, що інновацією можна вважати лише те нове, яке має своїм результатом кардинальні зміни у певній системі, інші зараховують до цієї категорії будь-які, навіть незначні нововведення.

Як зазначає І. Дичківська інноваційна педагогічна діяльність – це цілеспрямована діяльність, яка зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів та одержання нового знання [24, с. 218]. Тобто основною ознакою інновації є її практична реалізація, результати якої дозволяють судити про ефективність нових ідей, підходів, технологій тощо.

Знову поділяємо думку І. Дичківської про те, що інноваційна педагогічна технологія — це цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів [24, с. 218].

В науковій літературі існує безліч визначень поняття «педагогічна технологія», наведемо основні з них (див. табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Тлумачення поняття «педагогічна технологія» в науковій літературі

№	Дослідник	Зміст ключового поняття
1.	Б. Лихачов	Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів.
2.	І. Волков	Педагогічна технологія – це опис процесу досягнення планованих результатів навчання.
3.	В. Монахов	Педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя.
4.	ЮНЕСКО	Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти.

З таблиці 1.5 ми можемо зробити висновок, що педагогічна технологія представляє собою певну систему способів та прийомів, послідовність виконання яких забезпечує вирішення завдань виховання, навчання і розвитку особистості вихованця.

Зазначимо, що рушійною силою будь-якої інноваційної діяльності є педагог як творча особистість. Творчий учитель має широкі можливості і необмежене поле для інноваційної діяльності, оскільки на практиці може експериментувати і переконуватися в ефективності методик навчання,

коригувати їх в навчально-виховному процесі, пропонувати нові технології та методи навчання.

Отже, інноваційна педагогічна технологія є ефективним способом організації на сучасному рівні навчально-виховного процесу з метою досягнення певної мети. У своєму конкретному вигляді педагогічна технологія є певною схемою чи системою дій вчителя і учнів, орієнтуючись на яку, ми ставимо собі за мету одержання високого рівня розвитку учнів.

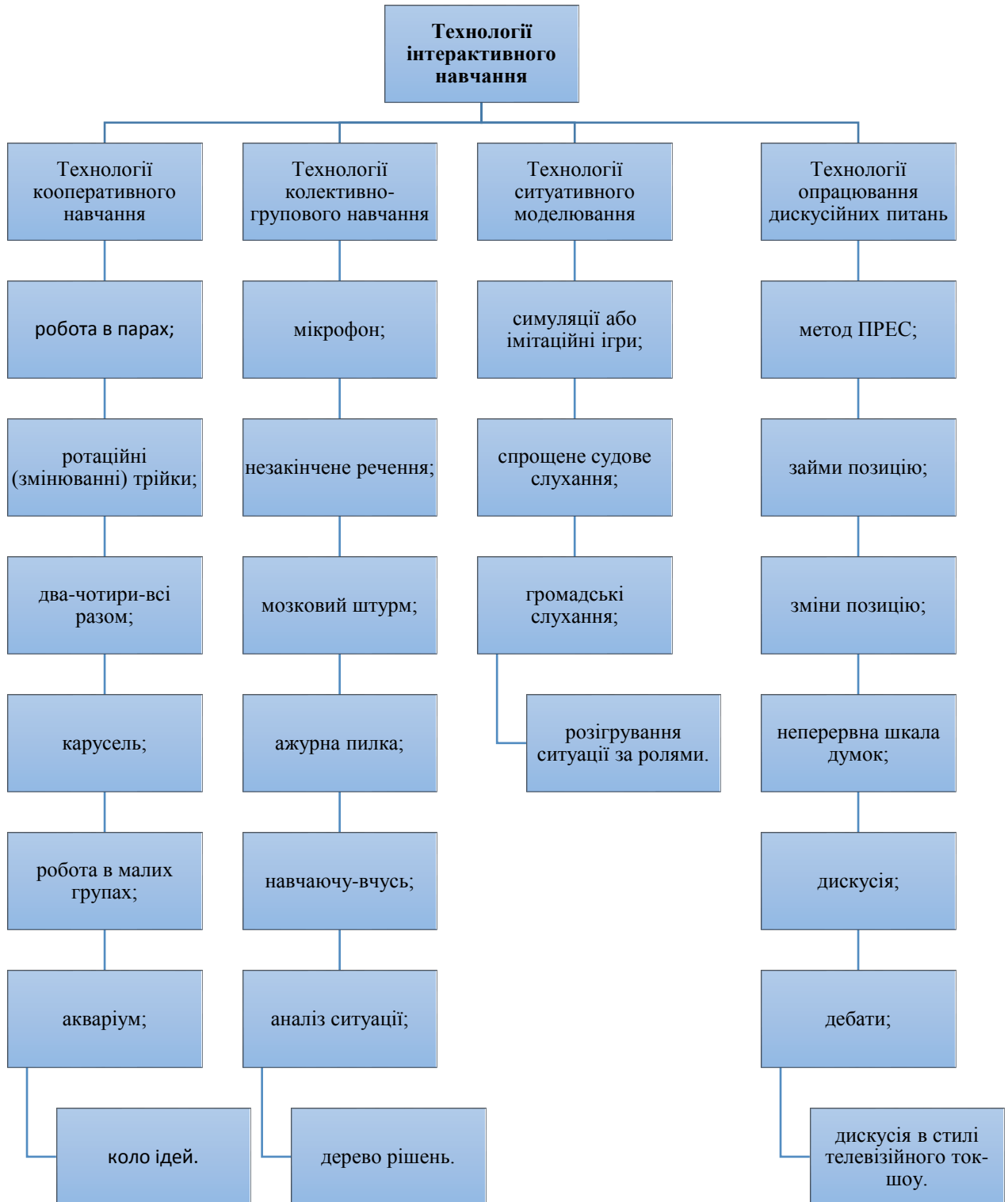
Існує чимало класифікацій педагогічних технологій, ми ж виділимо основні загальнопедагогічні технології та технології становлення мовної особистості, які нас цікавлять відповідно до теми дослідження.

Звернемо увагу на такі загальнопедагогічні технології, як:

- інтерактивні технології;
- технології проблемного навчання;
- технологія організації групової навчальної діяльності;
- технологія диференційованого навчання;
- інтегроване навчання;
- технологія розвитку критичного мислення;
- технологія розвитку винахідницьких завдань Г. Альтшуллер.

В сучасних умовах найпоширенішого використання здобула технологія інтерактивного навчання. Адже її суть полягає в тому, щоб навчальний процес відбувався за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників.

Інтерактивне навчання має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень зможе відчувати свою успішність та інтелектуальну спроможність. В свою чергу залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів, можна виділити чотири групи технологій інтерактивного навчання (див. рис. 1.4).

Рис. 1.4 Чотири групи технологій інтерактивного навчання

Використання інтерактивних технологій на уроках літературного читання сприяє позитивному ставленню до навчання, потребує від дітей кмітливості, уваги, виробляє вміння швидко орієнтуватись і знаходити правильні рішення. Різноманітні завдання згуртовують дітей, сприяють формуванню дружніх стосунків між ними. Крім цього ґрунтовна підготовка учителя, обізнаність в технологіях інтерактивного навчання та вміння практично їх реалізувати, сприятиме формуванню в учнів не тільки лексичної компетентності, а і загального розвитку мислення, мовлення та творчості.

Розглянемо детальніше інші технології навчання, елементи яких можна використовувати для формуванні лексичної компетентності.

Технологія проблемного навчання, яка сприяє розвитку ерудиції, творчого мислення, здібностей, а також добору потрібного лексичного мінімуму при вирішенні конкретної проблеми. Суть проблемного навчання полягає в такій організації процесу навчання, де викладач створює самостійну пошукову діяльність школярів із розв'язання навчальної проблеми. Проблемне навчання організовується за таким алгоритмом:

- 1) проблемна ситуація;
- 2) проблема;
- 3) аналіз та осмислення;
- 4) пошук способів вирішення;
- 5) вирішення проблеми.

Технологія організації групової навчальної діяльності, полягає в організації навчання в малих групах, які об'єднанні загальною метою. Така робота сприяє, підвищенню зацікавленості, розвиває навички взаємодії та взагалі формує комунікативну компетентність. Адже групова робота потребує вміння знаходити спільну мову з однокласниками та аргументувати свою думку в групі.

Технологія диференційованого навчання – це така форма навчальної діяльності, організація якої потребує врахування здібностей, схильностей та інтересів. За цією технологією, ми можемо групувати учнів за однією певною ознакою. Якщо наша мета формувати лексичну компетентність, то ми можемо розділити учнів на тих у кого великий словниковий запас, середній і малий. Відповідно до цього, ми підбираємо лексичний матеріал до кожної групи і розширяємо словниковий запас учнів.

Не можемо обминути увагою інтегроване навчання, суттю якого є інтеграція різних предметів. Процес інтеграції полягає в створенні нового, цілого на основі виявлення однотипних елементів. Наприклад, коли на уроках літературного читання ми розбираємо лексичне значення конкретного слова, для повноцінного його розуміння, ми можемо запропонувати провідміняти його за відмінками.

Значної уваги потребує технологія критичного мислення. Взагалі критичне мислення – це певна здатність та прагнення оцінювати різні судження та роботи об'єктивні висновки, саме на основі обґрунтованих доказів. Існує велика кількість стратегій критичного мислення, ми виділимо ті стратегії, які можна використати при формуванні лексичної компетентності.

«Групування», це така стратегія, яка націлена на стимулювання мислення про зв'язки з окремими поняттями. Вона спонукає учнів думати вільно та відкрито стосовно певної теми. За цією стратегією ми працюємо в такій послідовності:

- 1) Пишемо тему — центральне слово (словосполучення чи фразу) посередині аркуша, на слайді, на дошці;
- 2) Пропонуємо учням записати слова та фрази, які спадають їм на думку, коли вони чують це слово;
- 3) Коли всі думки були записані, пропонуємо учням встановити зв'язки між поняттями.

Сенкан – це вірш, який складається з 5-ти рядків. Пропонуючи його дітям, ми спонукаємо з великого обсягу інформації відібрати головне й відтворити в стислій формі. Сенкан складається за таким алгоритмом:

1 – й рядок – 1 слово (іменник) – тема.

2 – й рядок, 2 слова (прикметник) – опис.

3 – й рядок – 3 слова (дієслова або який + 2 дієслова) – опис теми через дію.

4 – й рядок – фраза із 4 слів висловлення ставлення до теми, почуттів з приводу обговорюваного.

5 – й рядок, 1 слово – перефразування сутності (синонім або асоціація до теми, узагальнення, підсумок).

Стратегія «Кубування», передбачає використання куба, на гранях якого даються вказівки для учнів:

- 1) «Опишіть»;
- 2) «Порівняйте»;
- 3) «Назвіть асоціації»;
- 4) «Проаналізуйте»;
- 5) «Знайдіть застосування»;
- 6) «Запропонуйте аргументи «за» або «проти».

Зазначена стратегія полегшує розгляд різних аспектів теми і може застосовуватися на етапах актуалізації чи усвідомлення змісту.

«Метод ПРЕС» полягає у висловленні певної думки з конкретної теми, за таким алгоритмом:

- 1) Висловлюю свою думку «Я вважаю що...»;
- 2) Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»;
- 3) Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції:
«Наприклад...»;
- 4) Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже..», «Таким чином...».

Така вправа, як «Читаємо та запитуємо», є не тільки рушійною силою розвитку критичного мислення, а й розвитку лексичної компетентності. Адже вона полягає в усвідомленому читанні тексту, за яким учні самостійно ставлять питання. Діти начебто ставлять питання самому автору, формулювання яких потребують активізації словникового запасу.

Не менш цікавою є стратегія «РАФТ», яка полягає у визначенні ролі (хто пише лист), отримувача (хто отримує), формату та теми. Діти працюють за такою таблицею:

Роль (хто пише)	Аудиторія (хто отримує)	Формат (у якій формі)	Тема (про що це)

За допомогою цієї стратегії діти вчаться вживатися в роль, розповідати від імені обраного персонажа, враховуючи присутню аудиторію. Таким чином, учні не тільки поповнюють свій лексичний запас, а і вчаться доречно використовувати вже наявний.

Також, на уроках літературного читання можна використовувати такий графічний організатор, як «Діаграма Ейлера Венна». Вона передбачає створення графічної схеми з двох чи трьох кіл, які частково накладаються одне на одне. На перетині кіл ми записуємо те спільне, що є між об'єктами, а у лівій і правій частині, записуємо відмінне.

Розглянемо технологію розвитку винахідницьких завдань Г. Альтшуллера, яка переважно спрямована на розвиток творчої особистості школяра. Основне завдання цієї технології, навчити дитину вирішувати проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань. Елементи цієї технології, ми можемо застосовувати і для формування лексичної

компетентності. Розглянемо деякі методи, які ми можемо застосовувати на уроках літературного читання.

Метод «Синектики» полягає в доборі аналогій на задане слово, речення, предмет тощо. Аналогії можуть бути: прямими, фантастичними та емпатійними. Зазначений метод не тільки розвиває творче мислення, а і перевіряє наявний словниковий запас учнів, доповнюючи його.

Метод «Добре-погано», ми використовуємо для аналізу тексту і глибшого його розуміння. Працюють діти за такою таблицею:

Добре	Погано

Заповнюючи її учні аналізують певного персонажа твору і записують у колонки таблиці, що у цього персонажа доброго, що поганого. Важливо писати не речення з тексту, а добирати одне слово для характеристики героя. Саме таким чином ми активізуємо словник учнів.

Розкриємо і такий метод, як «Системний оператор», він також використовується для аналізу тексту, а саме героїв твору. Діти вчаться аналізувати героїв, відповідно які вони були на початку твору, а які в кінці. Таким чином учні і добирають відповідні слова в минулому часі і майбутньому. Робота проводиться за такою таблицею:

В минулому	Система (персонаж твору)	В майбутньому

Не забуваємо про реформування початкової освіти, яке принесло нам такі новітні технології навчання, як Щоденні 5. Ця технологія направлена на розвиток мовленнєвої діяльності та самостійності учнів і містить п'ять складових:

- 1) читання для себе;
- 2) письмо для себе;
- 3) читання разом з другом;
- 4) робота зі словами;
- 5) слухання.

Для формування лексичної компетентності нас цікавить робота зі словами, адже саме вона покликана збагачувати словниковий запас учнів. На стіні розміщені слова, для того щоб учні щодня взаємодіяли і практикувалися з ними. Така форма роботи є не тільки ефективним методом поповнення словникового запасу, а є і цікавою для учнів. Адже слова закріплені на стіні є не тільки з програмового мінімуму, а і ті, які учні можуть обрати самостійно.

Існують окремі технології становлення мовної особистості молодшого школяра, а саме:

- Карикатури Бідструпа;
- Кубики історій;
- Сторітеллінг;
- Картки Проппа;
- Мобільні технології навчання.

Зазначені технології є чудовим засобом для активізації словникового запасу учнів. Всі вони орієнтовані на створення історій за кубиками, заданими карикатурами чи картками. Такі технології допомагають учням не тільки будувати зв'язне висловлювання, добирати потрібні слова, а і писати цілі фантастичні чи веселі історії. Вони розвивають творчі здібності, уяву та мовлення. Їх можна використовувати індивідуально, в парах чи в групах. Можливі різні варіанти їх використання на уроці. Наприклад: один учень повністю розповідає історію за кубиками; можлива робота в парах; можна

запропонувати, щоб ланцюжком, по одному реченню кожен учень доповнював загальну історію.

Сторітеллінг є окремим видом написання історій в яких можна описати власні вчинки та почуття, проаналізувати дії, оцінити наслідки та зробити висновки. Це можуть бути невеличкі прозорі тексти про події з власного життя. Такі історії не оцінюються, а тільки заохочуються на написання наступних.

Окремо скажемо, за мобільні технології, які ще називають: BYOD – візьми свій дивайз. Ці технології найбільш сучасні і не вимагають особливої підготовки. Вони полягають у використанні телефонів, планшетів, ноутбуків, що не є власністю школи, а є речами самих учнів. При роботі зі словниковими словами, ми можемо використовувати різноманітні електронні словники. Таким чином учні зможуть швидко знаходити не лише лексичне значення слова, а і синоніми та антоніми до нього. В такий спосіб ми зможемо і зацікавити учнів, і показати їм можливості використання сучасної техніки.

Отже, серед такого різноманіття учителю залишається обрати ту технологію, метод, прийом який буде відповідати темі та меті його уроку. При цьому важливо не тільки бути обізнаним в теоретичному плані, а вміти кожну технологію чи метод окремо підігнати під особливості кожного класу.

Ми поділяємо думку М. Пентилюка в тому, що нові підходи до технології організації уроку створюють не тільки сприятливі умови для розвитку творчості учнів, а й формують мовну особистість. Саме в час реформування початкової школи, існує безліч шляхів і способів ведення інновацій в навчально-виховний процес. Адже учителя, як творчі особистості, мають можливість самостійно створювати нове або підлаштовувати вже готове під особливості його класу.

Висновки до розділу 1

На основі теоретичного аналізу праць учених ми визначили, що поняття «лексична компетентність молодшого школяра» значно ширше за поняття «знання», «уміння» та «навички» з лексики оскільки поєднує у собі гнучкість мислення, її здатність долати стереотипи та передбачати мовленнєві ситуації.

Ми зазначили, що формування лексичної компетентності відбувається майже на всіх предметах в початковій школі. Значну роль у формуванні лексичних знань та навичок ми відводимо урокам літературного читання.

Проаналізувавши підручники з літературного читання для 3 класу, ми зробили висновок, що вони містять певне підґрунтя для формування лексичної компетентності. О. Савченко, В. Науменко та О. Хорошковська пропонують нам різні способи тлумачення слів та збагачення словникового запасу учнів, які ми можемо використовувати у навчальному процесі.

Засобом формування лексичної компетентності можуть бути інноваційні технології навчання. Ми визначили, що інноваційна педагогічна технологія — це систематичне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів. На уроках літературного читання пропонуємо використовувати, як згальнопедагогічні технології, так і технології становлення мовної особистості. Адже інноваційні технологія, введення чогось нового створюють не тільки сприятливі умови для розвитку творчості учнів, а й формують мовну особистість.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 3 КЛАСУ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

2.1. Передовий педагогічний досвід з формування лексичної компетентності молодших школярів

Багато вчителів-практиків займалися проблемою формування лексичної компетентності в молодших школярів. Головною метою ставало збагачення, уточнення та активізація словникового запасу учнів на уроках літературного читання.

Т. Онопрієнко, вчитель-практик в початковій школі [60, с.17-24], розглядала проблему збагачення словникового запасу молодших школярів. Вона вважає, що основне завдання вчителя на уроці читання полягає в тому, щоб сприяти переходу більшості слів учнів з пасивного словника в активний. Це відбувається насамперед через засвоєння значення слів.

На думку Т. Онопрієнко, словникова робота може проводитися на різних етапах опрацювання художнього тексту:

- 1) на етапі підготовки до вивчення новою тексту (пояснюємо те, що ускладнює сприймання змісту);
- 2) на етапі повторення матеріалу;
- 3) під час первинного читання (уточнюємо розуміння деяких слів, з'ясуємо їх значення);
- 4) в аналізі фактичного змісту тексту (за ходом роботи).

Також зазначимо, що Т. Онопрієнко перш ніж розпочати словникову роботу на уроці, аналізує лексичний склад художнього тексту для виявлення:

- 1) які слова складні за значенням для учнів;
- 2) розуміння яких слів треба уточнювати, щоб полегшити сприймання тексту;

3) тлумачення яких слів треба ввести, бо діти зовсім не знають їх.

Після такого аналізу учитель складає конкретний словник для засвоєння учнями і опрацьовує методику його ведення.

Аналіз досвіду роботи вчителів та вивчення методичної літератури свідчать, що ознайомлення учнів із значенням незрозумілих слів і виразів можна здійснювати такими способами:

- 1) включити слово в словосполучення або речення (*конвалія — біла конвалія; прилавок — Біля прилавка стоїть продавець*);
- 2) розібрати слово за будовою (*припічок — при печі*);
- 3) наочна семантизація (демонструються предмети, дії, які можна показати на малюнку або в натурі);
- 4) дати тлумачення слова (*кореспондент — автор повідомлення в газеті, журналі*);
- 5) добір синонімів (*синонімічних рядів*).

Найбільш поширеним способом пояснення слів, на думку Т. Онопрієнко є добір синонімів. Саме цьому завданню відповідає «тлумачне» читання, яке виступає одним з видів словникової роботи. Читаючи речення, учитель зупиняється на конкретному незрозумілому слові і вирішує з учнями проблему — «*а як інакше можна сказати?*» (уточнюється розуміння слова) і продовжує з ними далі роботу над реченнями. «Тлумачне» читання полегшує учням переказ тексту, допомагає уникнути повторення одного й того ж слова в мовленні.

Нерідко трапляється таке, що діти знають лише одне значення слова і не розуміють його в іншому значенні, тому дуже потрібна робота над багатозначністю слів, які зустрічаються в тексті. Корисні вправи на порівняння значень: *байка* — м'яка ворсиста бавовняна тканина, *байка* — коротке алегоричне повчальне оповідання.

Розширенню та збагаченню словникового запасу учнів сприяє складання тематичних словників на основі тексту або після закінчення вивчення теми:

«Зимовий словник» — *чарівниця зима, мороз, сніжинки, сніговик сніжний, пороша, наст, завірюха* тощо. Далі складають оповідання з цими словами, вони виступають у вигляді опори для учнів.

Усвідомленню значення слів і розвиткові навичок вживання слова у мовленні сприяє лексико-стилістичний аналіз. Мовні засоби (епітети, порівняння, метафори) мають значення в тексті не самі по собі, а як засіб характеристики героїв, описів природи, процесу праці. Увага учнів до мовних засобів тексту привертається такими питаннями:

- *Якими словами автор називає ...?*
- *Якими словами описується дія або стан героя?*
- *Чому автор вживає дане слово?*

Т. Онопрієнко зазначає, що правильно організована словникова робота сприяє не тільки усвідомленню ідейно-образного і фактичного змісту навчального тексту, а і розвитку навичок зв'язного висловлювання.

Вчитель початкових класів О. Брежата [3, с.87-93] пропонує різноманітні завдання на формування лексичної компетентності та розвиток зв'язного мовлення.

Вправа «Роз'єднай слова»

Учитель добирає гасло уроку (прислів'я, крилатий вислів, тощо). Наприклад, «Продобресерцетребазмалкудбати». Завдання учням роз'єднати всі слова і назвати гасло уроку.

Метод «Фантастичні гіпотези»

Вчитель готує 10 карток. На перших п'ятьох зображення предметів (наприклад: стіл, телефон, світлофор, ложка, праска), на інших п'яти – дієслова (наприклад, літати, малювати, співати, мріяти,говорити). Не дивлячись, діти витягують по одній картці з кожної групи та поєднують отримані слова. «Що було б, якби...?» («Що було б, якби праска почала мріяти?»). Школярам

пропонується придумати якнайбільше різних відповідей – це і буде формулюванням гіпотези.

Ігровий прийом «Перевтілення»

Учням пропонується перевтілитись у якийсь живий або неживий предмет для того, щоб спонукати до словесної творчості.

«Я - ромашка».

На уроці читання, опрацьовуючи оповідання «Ромашка», Бориса Харчука, учитель пропонує дітям уявити себе ромашкою і за допомогою тексту – опори скласти твір:

Я (яка?) _____ ромашка.

Навколо мене ростуть _____

Мені стало незатишно і я сумно похилила голову, але раптом почула _____

Розплющила очі-аж то _____

Радіє зелена земля. Від радощів стала і я _____.

«Крокуй і думай!»

Учень робить декілька кроків і на кожен крок демонструє певні знання.

Наприклад, учитель пропонує учневі зробити 5 кроків і на кожний крок назвати слово, що характеризує сороку з оповідання «Зустріч». Перший крок – білобока, другий крок – непосида, третій крок – вертихвістка, четвертий крок – хитрунка, п'ятий крок – стрекотуха

Також зазначемо, що О. Брежата пропонує такі види творчих робіт:

- скласти свій фінал твору;
- змінити сюжет твору;
- наділити героя іншими якостями;
- ввести нових героїв у твір;
- змінити місце де відбувається подія;

- перенести героїв твору у нові обставини;
- написати казку про власні пригоди з участю відомих казкових героїв.

Такі творчі роботи та ігрові завдання не тільки розвивають зв'язне мовлення, а і активізують словниковий запас. Адже для побудови зв'язного висловлення учневі потрібно із своєї пам'яті дібрати доречне слово, поєднати їх у словосполучення і слідкувати щоб воно відповідало даному завданню.

Л. Кондратенко, практикуючий вчитель початкових класів [45, с.11-20], пропонує цілий ряд інтерактивних завдань, які можна використовувати на уроках літературного читання. Представлені завдання чудово підходять для формування лексичної компетентності молодших школярів.

Гра «Чарівна лотерея»

Для проведення гри клас об'єднується у 4 команди. Кожна команда отримує однакові картки, на яких записані ключові слова з певного твору.

Завдання для учнів: швидко прочитати слова, визначити назву твору та автора цього твору. Перемагає команда, яка швидше і правильніше виконає завдання.

Приклад. Підсумковий урок з теми «Літературні казки»

1 група карток

копають мотика мед горнятко Початочок

(І.Франко «Лисичка-Кума»)

3 група карток

капустина знахарка реготав чоботар рудий

(В.Нестайко «Жевжик»)

2 група карток

гніздечко пір'я розум гралися крук

(Леся Українка «Біда навчить»)

4 група карток

бажання собака ліс гном серце

(М.Слабошпицький «Хлопчик Валь»)

Гра «Ключове слово»

Клас об'єднується у команди. Кожна команда отримує однакові картки, на яких записано дійову особу твору (ім'я людини, кличка тварини).

Завдання: дібрати до кожної літери ключового слова риси, що характерні для цього героя. Перемагає команда, яка швидше і правильніше виконає завдання.

Приклад. Ю.Збанацький «Гвардії Савочка»

С (сміливий)

а (активний)

в (веселий)

о (обережний)

ч (чемний)

к (кмітливий)

а (акуратний)

Гра «Розсипанка».

Учні об'єднуються у 4 команди. Завдання полягає в наступному: скласти із слів прислів'я, назвати твір, якому воно належить, зазначити автора твору.

бились	поживились
розумні	а дурні

Дурні бились, а розумні поживились. Слова належать курці.

навчати	дурнів	мудра
на	те	щоб
розуму	не	

Не на те мудра, щоб дурнів розуму навчати. Слова належать сові.

«Асоціативний куц».

На початку уроку, учитель визначає одним словом тему, над якою проводитиметься робота, а учні згадують, що виникає в пам'яті стосовно цього слова. Спочатку висловлюються найстійкіші асоціації, потім – другорядні.

— Які асоціації викликає у вас прізвище Сухомлинський? (письменник, педагог, діти, казки, дружба, чесність).

Орієнтуючись на відповіді учнів, учитель на дошці фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща».

Інтерактивна вправа «Акваріум»

Вправа проводиться у груповій формі і передбачає оцінювання активної роботи словникового запасу кожного учня. Учитель пропонує учням:

— Діти, доброта – це складне етичне поняття. Доберіть всі можливі синоніми до слова «доброта».

Кожна група по черзі характеризує різні риси характеру і доводить свою думку, чому це поняття належить до доброти.

Чуйність – уважне, турботливе ставлення людини до потреб і бажань інших людей, до їх думок і почуттів, готовність надати людині допомогу.

Співчуття – співчутливе ставлення людини до інших людей, готовність сприяти полегшенню їх страждань.

Увічливість – уважне і доброзичливе ставлення до людини.

Жалість – співчуття стосовно людини, яка відчуває будь-які труднощі; здатність співпереживати.

Метод «Мікрофон»

Ця технологія дає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідати на запитання або висловлювати свою думку.

Наприклад.

Вивчаючи життєвий і творчий шлях Д.Павличка(3 клас) дітям ставляться питання:

- Де народився Д.Павличко?
- Коли він народився?
- Що вплинуло на його творчість?
- Про що можна прочитати в творах поета?

- Які за формою його вірші?
- Для кого поет писав свої твори?

Л. Кондратенко пропонує учням іграшковий мікрофон, який вони беруть по черзі. Робота за такою методикою дає учням можливість вільніше висловлюватися, відпрацьовувати вміння говорити лаконічно і швидко. При цьому говорить тільки один учень, відповіді не коментуються і не оцінюються.

Рольова гра «Спрощене судове слухання».

Такий вид діяльності дає можливість отримати уявлення про спрощену процедуру винесення судового рішення, оволодіння новою термінологією та провести рольову гру – судовий процес.

Л. Кондратенко наводить приклад такої гри під час роботи над оповіданням Є.Гуцала «Перебите крило»(3 клас).

Об'єднує учнів у 4 групи: судді, звинувачувачі, відповідач, захист.

Слухається позов на одного з головних героїв твору – Олега Кочемаса, який звинувачується у тому, що завдав шкоди птаху.

Заслуховуються свідки, які вказують на негативні вчинки хлопця.

Далі надається слово відповідачу Кочемасу. Він визнає свою провину. Обіцяє більше так ніколи не чинити.

Потім слово бере захисник Олега, який відзначає, що хлопець допустився помилки, але зрозумів її. Зробив відповідні висновки.

«Коло ідей».

Метою технології «Коло ідей» є вирішення гострих суперечливих питань, створення переліку ідей та залучення всіх учнів до обговорення поставленого питання. Технологія застосовується, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, яке складається з декількох питань. Відповіді групи представляють по черзі.

Так, вивчаючи вірш О. Пчілки «Весняні квіти» Л. Кондратенко застосовує технологію «Коло ідей», висунувши дискусійне питання: «Що потрібно зробити, щоб запобігти винищенню первоцвітів?»

Діти обговорюють в групах:

- 1 група – з позиції учня, громадянина;
- 2 група – з позиції лісника;
- 3 група – з позиції еколога.

Кожна група представила той аспект проблеми, який обговорювала.

Представленні види завдань сприяють розвиткові навичок критичного мислення, поповнення словникового запасу та його активізації, вміння спільного вироблення рішення та передбачає моделювання життєвих ситуацій.

Отже, більшість учителів-практиків на уроках літературного читання мало приділяють уваги введенню нової лексики в словниковий запас учнів. Вагома більшість під час словникової роботи обмежуються звичайним тлумаченням слова за допомогою словника. Забуваючи, що нові слова можна пояснювати за допомогою похідного від нього слова, ілюстрації, введення в словосполучення, пошук синоніму і т.д.

2.2. Програма експериментальної роботи

Вивчивши та проаналізувавши теоретичне підґрунтя теми нашого дослідження, ми можемо говорити про те, що формування лексичної компетентності є одним із основних завдань початкової школи. Учителі-практики мало приділяють уваги поповненню словникового запасу саме на уроках літературного читання. Ми ж ставимо собі за мету сформувати лексичну компетентність саме на цих уроках. Припускаємо, що формування лексичної компетентності учнів буде ефективним, якщо учитель систематично проводить лексичну роботу на уроках літературного читання та використовує різні види

інноваційних технологій для роботи молодших школярів над лексичним матеріалом.

Для перевірки даної гіпотези було проведено дослідно-експериментальну роботу з учнями 3-А (30 учнів) та 3-Б (28 учнів) класів на базі Криворізького навчально-виховного комплексу № 13 «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)», м. Кривого Рогу.

Дослідно-експериментальна робота передбачала 3 етапи: констатувальний, формувальний та контрольний.

І етап – констатувальний.

Мета констатувального етапу – визначити наявний рівень сформованості лексичної компетентності в учнів 3-А та 3-Б класів.

Експериментальний 3-А клас в кількості 30 учнів, працював за складеною системою завдань з метою формування лексичної компетентності. Контрольний 3-Б клас в кількості 28 учнів, виступав як еталон, взірець, за яким у порівнянні буде оцінюватися розвиваючий та формуючий ефект експерименту.

Беручи за основу державні вимоги до навчальних досягнень, зазначені в навчальній програмі та вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів ми розробили критерії, які будуть визначати сформованість лексичної компетентності у молодших школярів (див. табл. 2.1). Розроблені нами критерії відображають чотири рівні, а саме початковий, середній, достатній та високий.

Таблиця 2.1

Критерії рівнів сформованості лексичної компетентності

Рівні сформованості лексичної компетентності	Характеристика рівнів сформованості лексичної компетентності
Початковий	Учень/учениця усвідомлює окремі фрагменти змісту твору, частково

	виконує завдання за змістом тексту лише зі значною допомогою вчителя; припускає численних мовних та мовленнєвих помилок; частково розуміє значення окремих слів, словосполучень, речень у тексті; не може самостійно дібрати синоніми, антоніми та аналізувати слова з переносним значенням; наявний обмежений словниковий запас; припускається помилок у наголошуванні та вимовлянні слів.
Середній	Учень/учениця виконує завдання за змістом твору, називає окремих персонажів, дає відповіді на запитання за змістом тексту лише з допомогою вчителя; висловлює (без аргументації) найпростіші оцінювальні судження щодо поведінки, вчинків персонажів («хороший», «поганий»); з допомогою вчителя усвідомлює в тексті роль окремих яскравих, образних висловів; виконує завдання на словесне малювання, придумування творів за аналогією з прочитаним; почасти припускається мовних та мовленнєвих помилок.
Достатній	Учень/учениця переважно самостійно виконує завдання за текстом, усвідомлює фактичний зміст, визначає та називає персонажів твору; знаходить у тексті засоби художньої виразності, хоч і неповно розуміє їх функції у творі; висловлює власне ставлення до подій, вчинків персонажів, припускаючись неточностей у формулюванні найпростіших оцінювальних суджень; знаходить у тексті слова, що мають переносне значення, не завжди може їх пояснити на прикладах; вміє знаходити у тексті порівняння, добирати синоніми, складати за допомогою вчителя міні-твори (загадки, лічилки, казки тощо).
Високий	Учень/учениця правильно виконує завдання за текстом; висловлює оцінювальні судження щодо поведінки і вчинків героїв з використанням відповідної оцінної лексики, аргументує свої відповіді з посиланням на текст; висловлює та аргументує своє ставлення не лише до подій, а й до змісту твору загалом, вдало використовуючи авторські засоби художньої виразності; знаходить в

	текстах порівняння, епітети, метафори, слова з переносним значенням; придумує порівняння, добирає синоніми та антоніми, пояснює слова з переносним значенням на конкретних прикладах; складає міні-твори: лічилки, казки, загадки, римовані рядки; придумує продовження прочитаних творів; застосовує набуті знання та вміння у практичній діяльності.

Відповідно до зазначених критеріїв ми розробили комплекс завдань для 2 варіантів, які допомогли нам визначити вже наявний рівень кожного учня (див. додаток А).

Розроблені завдання, не є єдиним критерієм за яким ми визначали сформований рівень лексичної компетентності. Важливу роль відіграло спостереження за діяльністю учнів, протягом вивчення всього розділу «З народного джерела». Ми могли оцінювати: культуру мовлення учнів, вміння будувати усне зв'язне висловлювання, вміння аргументувати свої думки та характеризувати персонажів твору, працювати з текстом.

На основі розроблених завдань і цілеспрямованого спостереження в 3-А класі, де було 30 учнів і 3-Б класі: 28 учнів, ми визначили наявний рівень сформованості лексичної компетентності кожного учня окремо (див. табл. 1.2).

Таблиця 2.2

Наявний рівень сформованості лексичної компетентності у молодших школярів

№	Прізвище, ім'я	Рівень 3-А класу	Прізвище, ім'я	Рівень 3-Б класу
1.	Афанасьєв А.	середній	Алексашин М.	достатній
2.	Гребеннікова Ю.	початковий	Баладинська В.	початковий
3.	Гусакова С.	достатній	Божков Г.	середній
4.	Єлько Л.	високий	Бондаренко А.	високий
5.	Збарська К.	середній	Волощенко Г.	високий

6.	Зуєв Є.	достатній	Гаврилюк М.	достатній
7.	Кашель М.	середній	Гажур В.	початковий
8.	Колесник А.	високий	Гриценко В.	достатній
9.	Макридіна А.	достатній	Земськова О.	високий
10.	Мамедов Е.	середній	Іванченко К.	достатній
11.	Марковський В.	високий	Косенкова А.	середній
12.	Марущак А.	середній	Куницький А.	середній
13.	Міхеєва К.	початковий	Логвиненко Д.	достатній
14.	Мішенін І.	достатній	Мажара К.	високий
15.	Наконечна К.	середній	Макушенко С.	достатній
16.	Некlesa А.	достатній	Марченко В.	середній
17.	Ніта В.	середній	Мельник А.	достатній
18.	Ніштун С.	високий	Монахова О.	середній
19.	Озеров А.	початковий	Москаленко А.	високий
20.	Павлова К.	середній	Опаца С.	середній
21.	Пузін О.	середній	Орлов В.	початковий
22.	Реуцька С.	початковий	Оскаленко П.	достатній
23.	Савенко Д.	високий	Охотнік Ю.	середній
24.	Сороковніков М.	початковий	Попович М.	початковий
25.	Сувалов Г.	середній	Сазонова А.	високий
26.	Телегуз П.	початковий	Терещенко Д.	середній
27.	Тимощук М.	достатній	Травкіна А.	високий
28.	Фесенко В.	середній	Янгулов О.	високий
29.	Халілова Е.	середній		
30.	Черновол І.	достатній		

Із табл. 2.2 видно, що високий рівень сформованості лексичної компетентності наявний у 5 учнів 3-А класу (16,6%) та 8 учнів 3-Б класу (28,6%); достатній рівень – 7 учнів 3-А класу (23,4%) та 8 учнів 3-Б класу (28,6%); середній рівень – 12 учнів 3-А класу (40%) та 8 учнів 3-Б класу (28,6%);

початковий рівень – 6 учнів 3-А класу (20%) та 4 учня 3-Б класу (14,2%). Представимо результати у вигляді таблиці (див. табл. 2.3).

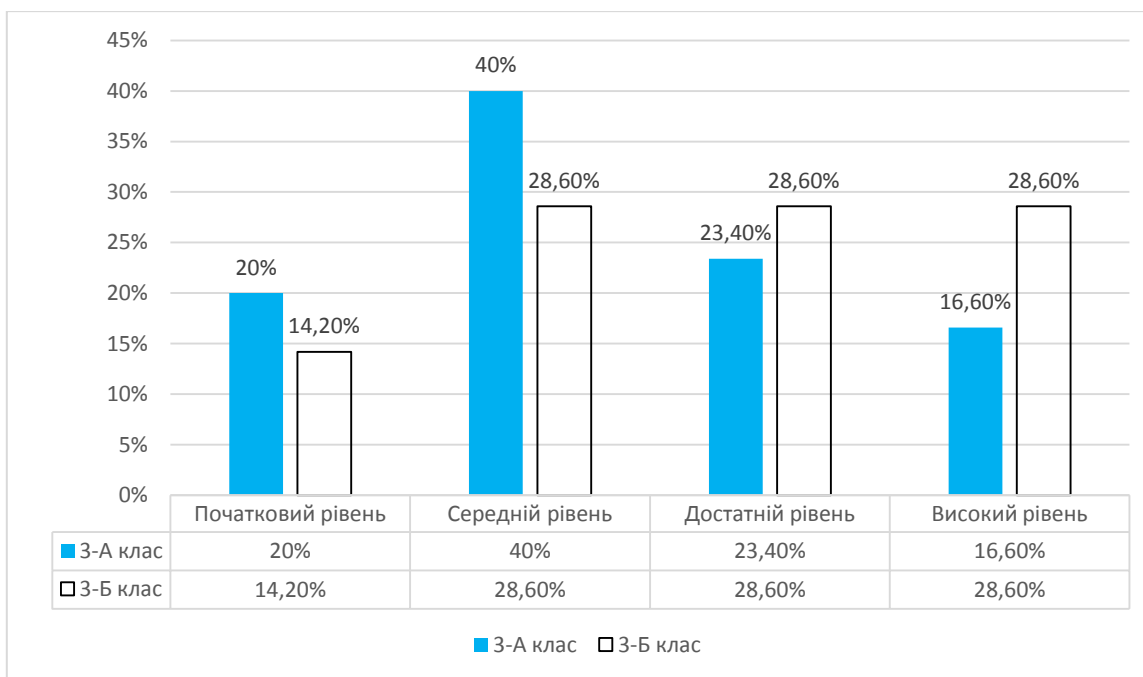
Таблиця 2.3

Наявний рівень сформованості лексичної компетентності в учнів 3-А та 3-Б класів

Рівні сформованості лексичної компетентності	3-А клас (30 учнів)		3-Б клас (28 учнів)	
	Кількість учнів	Відсотки	Кількість учнів	Відсотки
Початковий	6	20%	4	14,2%
Середній	12	40%	8	28,6%
Достатній	7	23,4%	8	28,6%
Високий	5	16,6%	8	28,6%

Із табл. 2.3 видно що 3-Б клас виступає в якості контрольного, спираючись на отриманні показники рівнів сформованості лексичної компетентності. Цей клас показує стабільно високі та середні показники і не потребує термінового втручання. В 3-А класі навпаки спостерігається переважно середні показники, при цьому спостерігається високий відсоток учнів, які знаходяться на початковому рівні. Даний клас потребує втручання, з метою збагачення та активізації словника учнів.

Для кращої орієнтації в дослідно-експериментальній роботі ми побудували діаграму (див. рис. 2.1), на якій наочно відобразили показники сформованості лексичної компетентності на даний момент, в обох класах. Саме так ми орієнтуємо свою роботу не тільки на стабілізацію результатів 3-А класу в порівнянні з 3-Б класом, а і на перевершення результатів отриманих нашою контрольною вибіркою.

Рис.2.1 Порівняльна діаграма наявного рівня сформованості лексичної компетентності в учнів 3-А та 3-Б класів.

Враховуючи отриманні данні, ми можемо говорити, що в сучасному світі діти настільки різні, що використанні вчителем методи та прийоми роботи, які є ефективними в одному класі, в іншому можуть зовсім не приносити результату. Тому враховуючи особливості кожного класу потрібно підбирати такі технології навчання, які будуть приносити реальний, вимірний результат.

Вважаємо за необхідне брати до уваги сучасні тенденції і пропонуємо формувати лексичну компетентність саме інноваційними технологіями, які є ефективним засобом активізації навчально-виховного процесу.

II етап – формувальний.

Мета формувального етапу – запропонувати систему завдань до художніх творів на основі інноваційних технологій для розвитку рівня сформованості лексичної компетентності учнів.

На цьому етапі ми розробили і впровадили в освітній процес конкретну систему завдань, яка включає в себе сучасні технології та методи організації навчально-виховного процесу.

Роботу над розвитком рівня сформованості лексичної компетентності ми послідовно організували на протязі вивчення одного розділу, а саме «Світ літературних казок». Створюючи даний комплекс завдань ми керувалися навчальною програмою з літературного читання для 3 класу, Державним стандартом початкової освіти, орієнтовними вимогами до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи та підручником В. Науменко «Літературне читання, 3 клас».

Нами була розроблена програма експериментальної роботи, яка включає в себе систему завдань з використанням сучасних технологій навчання, для розвитку рівня сформованості лексичної компетентності (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Програма з розвитку рівня сформованості в учнів лексичної компетентності.

№	Тема уроку	Нова лексика що вивчається на уроці	Етапи уроку	Система завдань
1.	Світ літературних казок. Доналд Біссет «Тигр і автор»	Арка, пугач.	III. Перевірка домашнього завдання; IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом твору	Гра «Ти – мені, я – тобі»; Словникова робота; Гра «Крісло автора»
2.	Якоб і Вільгельм Грімм «Бременські музиканти»	Хвицьне, довбня, мара, пазурі.	IV. Первинне ознайомлення з художнім твором	Словникова робота; Стратегія «Кубування»
3.	Ганс Крістіан	Дерен,	IV. Первинне	Словникова робота;

	Андерсон. Казка «Ромашка»	запорошений, рівчак, непоказна.	ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом твору; VIII. Підсумки уроку	Стратегія «РАФТ»; Сенкан
4.	Марія Познанська «Ромашка». Михайло Коцюбинський «Звився жайворонки...». «Жайворонки якщо хтось і не бачив...» (за Юрієм Дмитрієвим)	Бринить, звився.	V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу	Словникова робота; Діаграма Ейлера Венна
5.	Сила уяви. Ірина Желенко «Вечір гномів».	Конфеті, шастають, сопіти, буркотун.	IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом твору	Словникова робота; Завдання «Добери ознаку»; Гра «Знайдіть риму»
6.	Тримай язика на припоні. Захаріас Топеліус «Казка про старого гнома»	Обперезатися, примха, цебто, смушений, химерний.	II. Мовленнєва розминка; IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом твору	Гра «маленькі поети»; Словникова робота; Дискусія
7.	Як мед, то ще й ложкою.	Невід, ночви, баговиння,	IV. Первинне ознайомлення з	Словникова робота;

	Олександр Пушкін «Казка про рибака та рибку»	світлиця, грезетова кичка.	художнім твором; V. Повторне читання тексту учнями і робота над ним	Стратегія «Гронування»
8.	Петро Єршов «Горбоконики»	Кошара, кобеняк, чвал, бір, аршин, вершок, яхонт, миряни.	III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та завдань уроку; IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VIII. Підсумки уроку	Гра «Доповніть речення»; Словникова робота. Відновлення деформованого тексту
9.	Відкриваємо таємниці світу. Костянтин Ушинський «Витівки старої зими»	Клинок (клин), стугоніти, стріха валка.	III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та завдань уроку; IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом твору; VIII. Підсумки уроку	Гра «Виправ помилки»; Словникова робота; Гра «Рибки»; Метод ПРЕС.
10.	Леся Українка «Казка про Охачудодія»	Корх, сажень, трясовиця, ряхтіти, жупанок (жупан), гапличок	IV. Первинне ознайомлення з художнім твором; VI. Узагальнююча робота за змістом	Словникова робота; Вправа «Мікрофон»

	(гаплик), бранка	твору	

Представимо систему завдань на різних етапах уроку з розвитку рівня сформованості лексичної компетентності.

Тема: Світ літературних казок. Доналд Біссет «Тигр і автор»

Етапи уроку:

III. Перевірка домашнього завдання.

Гра «Ти – мені, я – тобі»

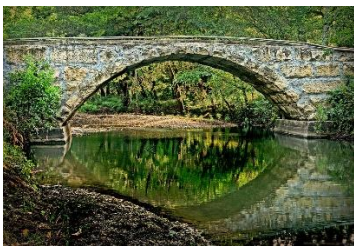
Учні ставлять одне одному запитання по змісту вже вивчених казок розділу «Світ народних казок», характеристики головних героїв та головної думки творів.

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота

1) Робота над значенням слів

— Розберемо значення слова Арка. Дивлячись на малюнок що ви можете сказати, що таке арка?

Арка – перекриття у формі дуги, що з'єднує підпори мостів.

— Давайте роздивимось друга картинки і визначимо що ж означає слово пугач?

Пугач – сова.

— А тепер складіть одне фантастичне речення, використовуючи обидва нові слова.

2) Добір синонімів

— Серед поданих слів доберіть до них синоніми:

Виснажився – _____ (змарнів);

Вечоріло – _____ (смеркало) ;

Нереальне – _____ (примарне).

VI. Узагальнююча робота за змістом твору

Гра «Крісло автора»

— Уявіть, що ви стали тим автором, до якого звертається тигр і складіть міні-казку для того щоб він одужав.

Тема: Як об і Вільгельм Грімм «Бременські музиканти»

Етапи уроку:

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

1) Словникова робота

Розбирання слів за контекстом

Хвицьне – вдарить задніми ногами.

Довбня – велика палиця з товстим кінцем.

Мара – примара, привід.

Пазури – кігті.

2) Стратегія «Кубування»

Об'єднуємо дітей в 4 групи, відповідно до головних персонажів твору: осел, пес, кіт, півень. Кожна команда отримає куб, на гранях якого знаходяться завдання. Кожна команда повинна здійснити пошукову роботу, виконати всі завдання і представити свою роботу.

Тема: Ганс Крістіан Андерсон. Казка «Ромашка»

Етапи уроку:

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота

— Прочитайте в лівому стовпчику слова і доберіть до них тлумачення з правого стовпчика

Дерен	нічим не виділяється серед інших, не приваблива
Запорошений	не дуже глибокий, широкий рів
Рівчак	верхній шар ґрунту, укритий травою, пронизаний її корінням
Непоказна	укритий пилом

VI. Узагальнююча робота за змістом твору

Стратегія «РАФТ»

— Уявіть, що ви є головними героями казки «Ромашка», спробуйте вжитися в роль. Вам потрібно, розповісти від імені обраного вам персонажа, певне повідомлення. Для легшої вам роботи, пропоную таку таблицю.

Роль	Аудиторія	Формат	Тема
Наприклад: жайворонок	Хлопчики	Прохання	Пам'ятайте і відповідайте за тих кого приручили

VIII. Підсумки уроку

— Складіть сенкан зі словом Ромашка

Тема: Марія Познанська «Ромашка». Михайло Коцюбинський «Звився жайворонок...». «Жайворонка якщо хтось і не бачив...» (за Юрієм Дмитрієвим).

Етапи уроку:

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу

1) Діаграма Ейлера Венна

— Ми вже познайомилися із віршем Марії Познанської «Ромашка», не забуваємо що на минулому уроці ми читали казку з такою ж назвою. Давайте визначимо що між ними є спільного, а що відмінного.

Наприклад: спільне: вони усміхнені; відмінне: квітку в казці викинули, квітку у вірші не зірвали.

2)Словникова робота

Визначення незрозумілих слів, таких як: бринить і звився, за контекстом.

Бринити – блищати, виблискувати

Звився – злетів

— Складіть одне речення використовуючи обидва слова.

3)Робота з засобами художньої виразності

- Знайдіть у тексті Михайло Коцюбинський порівняння? Що із чим порівнюється? (чисте, неначе нове, небо)
- Чи є в тексті метафори? Що підкреслює автор? (земля ожила)
- Які епітети застосовує автор? (сонце стало ласкавим, теплим, ясным)

Тема: Сила уяви. Ірина Желенко «Вечір гномів».

Етапи уроку:

IV.Первинне ознайомлення з художнім твором

1) Словникова робота

- Діти згадайте новорічні свята, як називається різнобарвні паперові кружальця, якими обсипають один одного? (конфеті)
- Як можна сказати, коли людина швидко, квапливо рухається в різних напрямках? (шастає)
- Як це коли людина сопить? Що означає сопіти? (важко дихати, носом видавати звуки з присвистом)
- Кого можна назвати Буркотун? Ось ти наприклад Буркотун, чому?(тому що буркотлива людина постійно бурчить)

2) Робота над аналізом засобів художньої виразності

- Як ви розумієте слово чудернацькі? Доберіть до нього синонім (дивні)
- Доберіть синонім до слова смішки (жарти)
- Як автор пояснює у вірші вислів «невдоволено сопуть» - сварять, пробурмочуть, розсердженні
- З чим автор порівнює капелюхи (як гриби)

VI.Узагальнююча робота за змістом твору

1) Завдання «Добери ознаку»

- З'єднай стрілочками правильні ознаки та постав до них запитання

народник	вихований
гном	чудернацькі

носи	добрий
капельюхи	казкові
конфеті	смішні, червоні
шибки	чудна
сни	віконні
хода	сонне

2) Гра «Знайдіть риму»

Сопуть – ... (путь)

Гном – ... (буркотуном)

Вуха – ... (капельюхи)

Гноми ті – ... (конфеті)

Чудна – ... (з вікна)

Смішна – ... (шишки)

Тема: Тримай язика на припоні. Захаріас Топеліус «Казка про старого гнома»

Етапи уроку:

II. Мовленнєва розминка

Гра «Маленькі поети»

Сійся, жито і пшениця,—

Буде дітям — ... (паляниця),

Для веселої малечі

Бублик вигляне із... (печі).

А рум'яний... (колобок)

Скочить прямо на зубок.

Виросте всього доволі

На широкім житнім... (полі)

Запеклося сонце в хлібі,

Хто зростив його, ... (спасибі)!

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

1) Словникова робота

Обперезатися (на рус. подпоясаться) – обв’язатися чим-небудь ніби поясом

Примха (на рус. прихоть) – забаганка, дивацтво

Цебто – велика дерев’яна посудина у вигляді відра або зрізаної діжки.

Смушений – пошитий із хутра вівці або ягняти

Химерний – який викликає подив, чудернацький

Цебто – велика дерев’яна посудина у вигляді відра або зрізаної діжки.

— До поданих слів доберіть слова протилежні за значенням

Тхнуло – ... (пахло)

Злидар – ... (багатий)

Приязно – ... (вороже)

VI. Узагальнююча робота за змістом твору

Організація дискусії

— Чи потрібно берегти всі секрети, що нам довіряють близькі люди? Варто тримати язика за зубами, навіть якщо цей секрет зашкодить цій близькій людині?

Учні дискутують, наводять аргументи за та проти.

Тема: Як мед, то ще й ложкою. Олександр Пушкін «Казка про рибачка та рибку»

Етапи уроку:

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота

— Зараз ми попрацюємо із словниками. У кожного на столі чи в телефоні є словник, зараз ми на швидкість будемо знаходити визначення таких слів.

Невід – сітка рибальська.

Ночви – довгаста посудина для прання білизни, купання, виготовлення тіста

Баговиння – тонкі густі водорості

Світлиця – світла парада кімната

Грезетова кичка – давній головний убір заміжньої жінки із тканини з візерунком того самого кольору.

— А тепер закрили всі словники та відклали телефони. Зараз розібравши незнайомі слова, виконайте таке завдання.

З'єднайте однією лінією слово і відповідну картинку.

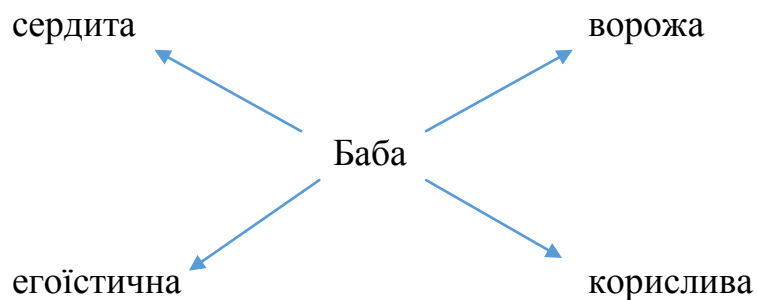
Невід	
Ночви	
Баговиння	

Світлиця	
Грезетова кичка	

V. Повторне читання тексту учнями і робота над ним

Стратегія Гронування

— А зараз діти ми створимо свого роду схему характеристики головних героїв. В центрі розміщуємо нашого героя і характеризуємо його, який він?

Тема: Петро Єршов «Горбоконики»

Етапи уроку:

III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та завдань уроку

Гра «Доповніть речення».

Жили собі...

В деякому царстві,...

Жили-були...

За тридев'ять земель, в тридесятому...

Було у батька...

— Що починається такими словами?

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота проводиться у процесі читання твору

Кошара – загорода або хлів для овець, кіз; вівчарня.

Кобеньак – вид чоловічого плаща з відлогою; каптан.

Чвал – швидкий біг, навскач; галоп.

Бір – ліс.

Аршин – давньослов'янська міра довжини, яка дорівнює близько 70 см.

Вершок – міра довжини, яка дорівнює близько 4 см.

Яхонт – коштовний камінь

Миряни – люди.

— Складіть два фантастичні речення з такими словами

1. Миряни, кобеньак, яхонт.
2. Кошара, чвал, бір.

— Доберіть синоніми до слів почвалав, настала. (пішок, поплентався; наближається, близиться)

VIII. Підсумки уроку

— Ким мав стати для Івана Горбоконики?

— З'єднайте слова, утворіть слова казки, яка доведе ваші думки.

у мороз медом обвіє

влітку хлібом освіжить

в голод тебе зогріє

в спеку холодом покріпить

— Подумайте чи є у вас такі товариші і чи ви самі ставитеся так серйозно до дружби?

Тема: Відкриваємо таємниці світу. Костянтин Ушинський «Витівки старої зими»

Етапи уроку:

III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та завдань уроку

Гра «Виправ помилки»

Учні об'єднуються у невеликі групи і виконують таке завдання

— Знайдіть помилки в тексті, виправте їх та доповніть текст своїми реченнями.

Побіліли поля. Подув теплий свіжий вітерець. На узліссях лісу вирости гриби. Тонким льодом покрилася річка, заснула, як у казці. Ходить зима, поглядає по сторонах. Запорошила кучугурами ліс і посилає мороз за морозом.

Зайцям білі шубки подарувала. А птахи почали будувати гнізда. Хлопці заливають каток водою. Незабаром вони будуть кататися на гладкому льоду. Трава заблищить від роси.

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота

— В нас є таблиця з незнайомими словами але вони загубили своє визначення, давайте з'єднаємо слово з його тлумаченням

Стугоніти — нижній край солом'яної покрівлі, що звисає над стіною.

Стріха — стукати, ударяючи по чомусь; утворювати тривалий шум.

Валка — загострений з одного кінця шматок дерева або металу.

Клинок, клин — група запряжених кіньми возів, що рухаються один за одним.

VI. Узагальнююча робота за змістом твору

Гра «Рибки»

— Як ви гадаєте, чи можна скласти продовження казки за змістом останнього речення? Давайте пофантазуємо та придумаємо продовження казки (кілька речень).

VIII. Підсумки уроку

Метод ПРЕС

Я вважаю ... (що зима була доволі сердита)

Тому що ... (наганяла морози на всіх)

Наприклад ... (птахів вигнала в теплі краї)

Отже, ... (зима хоч і сердита, але приносить радість)

Тема: Леся Українка «Казка про Оха-чудодія»

Етапи уроку:

IV. Первинне ознайомлення з художнім твором

Словникова робота

Корх – міра довжини, що дорівнює ширині долоні.

Сажень – стародавня одиниця довжини, яка дорівнює близько 2 м 13 см.

Трясовиця – болото.

Ряхтіти – мерехтіти.

Жупанок (жупан) – старовинний верхній теплий одяг.

Гапличок (гаплик) – металева зачіпка, що пришивається проти петлі одягу.

Бранка – полонянка.

— Доберіть слова-синоніми до слів.

Обридатъ — ... (набридати, докучати).

Вороття — ... (повернення, дорога назад).

Вельможний — ... (знатний, родовитий, могутній, всесильний).

Гурт — ... (натовп).

— Що означає слово чигати? (Очікувати, підстерігати)

— Як ви розумієте слово кладенець? (Меч із чудодійними властивостями)

— З'єднай пояснення слів, що знаходяться у правій колонці, з відповідними висловами у лівій.

Голос подавав

загинути

Вилізе те боком

загроза

Ходять дибки

стукнути

Очі втупить	говорив, розмовляв
Мовчи та диш	ведуть себе поважно
Головою наложить	не ворухнеться
Цок тебе в лобок	опинешся в небезпеці

VI. Узагальнююча робота за змістом твору

Вправа «Мікрофон»

— Чому в казках Оха названо чудотвором, чудодієм?

Отже, розроблена дослідно-експериментальна робота складається з системи завдань, які можна використовувати на різних етапах уроку, при вивченні розділу «Світ літературних казок».

2.3. Результати експериментальної роботи

Для з'ясування ефективності розробленої системи завдань з формування лексичної компетентності молодших школярів на уроках літературного читання в обох 3-х класах було проведено контрольний зріз, який і став третім етапом нашої експериментальної роботи. Шляхом експертного оцінювання було визначено рівні сформованості лексичної компетентності молодших школярів.

Після завершення дослідно-експериментальної роботи, ми запропонували учням ускладнене завдання з метою перевірки поповнення їх словникового запасу новою лексикою.

Завдання полягало в написанні невеликої авторської казки з використанням тих незрозумілих слів, які ми розбирали на кожному уроці протягом вивчення всього розділу «Світ літературних казок». Для полегшення виконання цього завдання, ми запропонували використати картку з переліком тих слів, які найкраще можна використати при написанні авторської казки (див. додаток 3). При цьому ми орієнтувалися не стільки на запам'ятовування всіх слів учнями, а на їх розуміння та практичне використання. Адже якщо дитина

розуміє той складний перелік слів і може використати, при необхідності, в своєму мовленні чи написанні творів, то ми можемо стверджувати, що наша мета досягнута.

Отримавши авторські казки 3-Б класу (контрольного), ми побачили що рівень їх розвитку не тільки залишився таким же стабільним, як і до початку експерименту, а і трохи підвищився. Вони використовували запропоновані слова, вигадували цікавий сюжет, а також орієнтувалися на конкретні взірці. З робіт видно, що є певні шаблони в написанні початку казки, але це не відіграє важливу роль в перевірці сформованості лексичної компетентності кожного учня окремо.

Нас більше цікавили результати, які ми отримали від 3-А класу (експериментального). Аналізуючи їх авторські казки, ми бачили свідоме використання нової лексики, також в творах спостерігалися такі художні засоби виразності, як синоніми та порівняння. Учні свідомо могли використовувати весь багаж знань отриманий під час нашої експериментальної роботи.

Користуючись розробленими, в процесі дослідно-експериментальної роботи, критеріями рівнів сформованості лексичної компетентності, ми проаналізували кожну роботу і визначили індивідуальний рівень кожного (див. табл. 2.5).

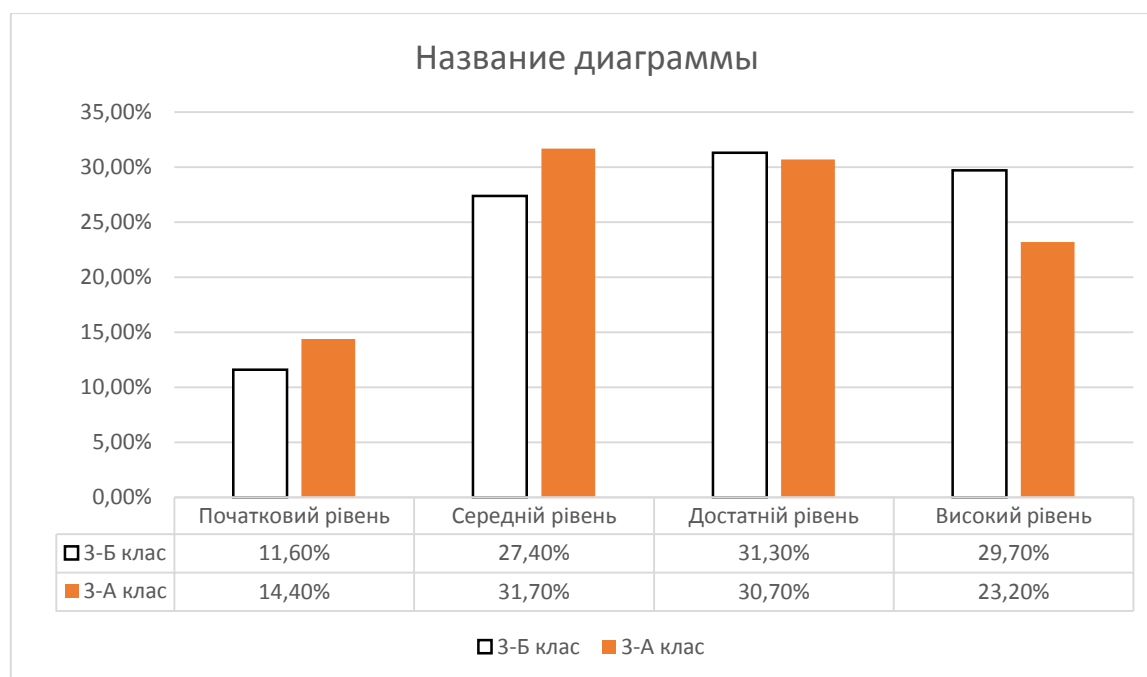
Таблиця 2.5

**Рівні сформованості лексичної компетентності учнів 3-х класів
(контрольний зріз).**

Рівні	Контрольна група (3-Б клас, 28 учнів)	Експериментальна група (3- А клас, 30 учнів)
Початковий	11,6%	14,4%
Середній	27,4%	31,7%
Достатній	31,3%	30,7%
Високий	29,7%	23,2%

Із таблиці 2.5 видно, що високий рівень сформованості лексичної компетентності значно підвищився в 3-Б класі (контрольному) на 1,1%, а в 3-А класі (експериментальному) на 6,6%. Підвищився достатній рівень в 3-Б класі (контрольному) на 2,7%, а в 3-А класі (експериментальному) на 7,3%. Знизився середній рівень в 3-Б класі (контрольному) на 1,2%, а в 3-А класі (експериментальному) на 8,3%. Знизився і початковий рівень в 3-Б класі (контрольному) на 2,6%, а в 3-А класі на 5,6%.

Результати проведеного формувального етапу дослідно-експериментальної роботи представимо у вигляді діаграми (див. рис. 2.2).

Рис. 2.2 Результати формувального етапу дослідження

Подаємо порівняльну таблицю рівня сформованості лексичної компетентності учнів 3-Б (контрольного) та 3-А (експериментального) класів до і після завершення формувального етапу експерименту (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка рівнів сформованості лексичної компетентності

	Експериментальний	Контрольний

Рівні	3-А клас		3-Б клас	
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту
Початковий	20%	14,4%	14,2%	11,6%
Середній	40%	31,7%	28,6%	27,4%
Достатній	23,4%	30,7%	28,6%	31,3%
Високий	16,6%	23,2%	28,6%	29,7%

Цілеспрямоване педагогічне спостереження протягом експериментальної роботи дає можливість говорити про те, що не тільки різниця у ставленні учнів до навчання, а і в професійному відношенні вчителя класовода привела до таких показників. Учні в 3-Б класі (контрольному) не тільки проявляють пізнавальну активність на уроках, а й із задоволенням виконують творчі завдання. Проте варто зазначити, що їх вчитель класовод не тільки ґрунтовно підходить до навчальної підготовки своїх учнів, а і повністю відає себе дітям. Саме тому результати 3-Б класу підвищуються з кожним разом все більше.

При цьому в 3-А класі ми також досягли значних результатів і підвищили, вже наявний на той момент, рівень сформованості лексичної компетентності. Проведене дослідження, дало змогу зіставити показники визначених критеріїв сформованості лексичної компетентності і зробити висновок, про ефективність запропонованої нами системи завдань.

Отже, одержані результати підтверджують ефективність розробленої нами програми з формування лексичної компетентності, на уроках літературного читання в експериментальному класі, засобом інноваційних технологій. Гіпотеза нашого дослідження була підтверджена.

Висновок до розділу 2

Нами було проведена дослідно-експериментальна робота з учнями 3-А (30 учнів) та 3-Б (28 учнів) класів на базі Криворізького навчально-виховного комплексу № 13 «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)», м. Кривого Рогу.

Ми ставили перед собою конкретну мету, запропонувати систему завдань до художніх творів на основі інноваційних технологій для формування лексичної компетентності учнів.

Дослідно-експериментальна робота передбачала 3 етапи:

- 1) Констатувальний. На цьому етапі було визначено наявний рівень сформованості лексичної компетентності учнів 3-х класів. Сформовані критерії та завдання дали нам можливість визначити який клас став експериментальним, а який контрольним.
- 2) Формувальний. Даний етап передбачав побудову системи завдань з формування лексичної компетентності. Нами було обрано запровадити систему з 10 уроків, які ми втілювали в життя під час вивчення розділу «Світ літературних казок».
- 3) Контрольний. На цьому етапі ми остаточно переконалися, що запроваджена система завдань є ефективним комплексом формування лексичної компетентності молодших школярів.

Можна зробити висновок, що орієнтація на сьогоднішній день, нові технології навчання та особливості розвитку сучасних дітей не тільки покращить взаємодію «вчитель-учень», а і підвищить рівень пізнавального розвитку молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи проблему формування лексичної компетентності у молодших школярів, ми можемо сказати:

1. Лексична компетентність розглядається не тільки як певна сума знань, а як така, що базується на цих знаннях, а також цінностях, здібностях, одержаних у процесі засвоєння основ лексикології. Робота над вивченням лексичного матеріалу в початкових класах має велике загальноосвітнє і практичне значення. Вивчення його розширює знання учнів про мову, ознайомлює з одиницею мови — словом, є головним джерелом збагачення словника учнів. Вивчення лексики розвиває увагу учнів до значення й уживання слів у власному мовленні, виховує потребу в доборі необхідного слова для точного висловлювання думки, розвиває чуття мови. Саме через інтерес до лексики виховується інтерес до мови в цілому.
2. Державні вимоги орієнтують нас на те, щоб ми формували в учнів уявлення про слово, як засіб створення художнього образу. Під час навчального процесу, учні повинні навчитися помічати особливості авторського вибору слів, засобів вираження емоцій, почуттів, ставлення до зображуваних подій, вчинків героїв.
3. Інноваційну педагогічну діяльність було визначено, як цілеспрямовану діяльність, яка зорієнтована на зміну та розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів та одержання нового знання. Інноваційні технології є ефективним способом організації на сучасному рівні навчально-виховного процесу з метою досягнення певної мети.
4. Потрібно зауважити, що більшість учителів-практиків на уроках літературного читання мало приділяють уваги введенню нової лексики в словниковий запас учнів. Вагома більшість під час словникової роботи

обмежуються звичайним тлумаченням слова за допомогою словника. Забуваючи, що нові слова можна пояснювати за допомогою похідного від нього слова, ілюстрації, введення в словосполучення, пошук синоніму і т.д.

5. Вивчивши та проаналізувавши теоретичне підґрунтя теми нашого дослідження, ми можемо говорити про те, що формування лексичної компетентності є одним із основних завдань початкової школи. В експерименті брали участь 3-А (30 учнів) та 3-Б (28 учнів) класи. Експеримент проводився на базі Криворізького навчально-виховного комплексу № 13 «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів-дошкільний навчальний заклад (дитячий садок)», м. Кривого Рогу.
6. В процесі дослідження ми визначили наявний рівень сформованості лексичної компетентності в 3-А та 3-Б класі; запровадили систему завдань з її розвитку; перевірили результативність складеної програми.
7. Нами були отриманні такі результати: високий рівень сформованості лексичної компетентності значно підвищився в 3-Б класі (контрольному) на 1,1%, а в 3-А класі (експериментальному) на 6,6%. Підвищився достатній рівень в 3-Б класі (контрольному) на 2,7%, а в 3-А класі (експериментальному) на 7,3%. Знизився середній рівень в 3-Б класі (контрольному) на 1,2%, а в 3-А класі (експериментальному) на 8,3 %. Знизився і початковий рівень в 3-Б класі (контрольному) на 2,6%, а в 3-А класі на 5,6%.

Отже, ми можемо говорити про те, що запропонована система завдань, з використанням інноваційних технологій навчання, є ефективним засобом для формування лексичної компетентності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів/ С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – с. 8-9.
2. Батракова И.В. Методы и приёмы по обогащению словарного запаса учащихся-инофонов в начальных классах/ И. В. Батракова // Актуальные направления научных исследований: от теории к практике : материалы III Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 29 янв. 2015 г.) / редкол.: О.Н. Широков [и др.] – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – С. 69-76.
3. Брежата О. Цікаві методи навчання на уроках читання у початковій школі/ О. Брежата// Рідне слово в етнокультурному вимірі. - 2016. - С. 87-93.
4. Бутузова И.Д. Лексическая работа на уроках чтения/ И. Д. Бутузова // Начальная школа. – 1992. - № 2. – С.14-19.
5. Бех І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання/ І. Бех // Магістр. – 2005. – Вип.1. – С. 95–98.
6. Бобровская Г. В. Активизация словаря младших школьников/ Г. В. Бобровская // Начальная школа. –2003. – № 4 - С.47- 52.
7. Білоконна Н.І. Інтерактивні методи як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів 3 класу на уроках літературного читання/ Н. І. Білоконна, К.С. Ємець. – Кривий Ріг: ДВНЗ КДПУ, 2017. – 96с.
8. Білоконна Н.І. Особливості роботи над монологічним мовленням молодших школярів у контексті компетентнісної освіти/ Н. І. Білоконна, Д.В.Божкова // Вісник Міжнародного дослідного центру: Людина: мова, культура, пізнання: щокварт. наук. журн.: [гол. ред. О.М. Холод]. – Кривий Ріг: МДЦ «ЛМКП», 2017. –Том 41(1). – С. 66- 70.
9. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. / Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. і ін. – К.: «К.І.С.». – 2004. – 112 с.

- 10.Вашуленко М. С. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів / М. С. Вашуленко // Початкова школа. — №1. - 2009. — С.16-17.
- 11.Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі/ Микола Самійлович Вашуленко. — К.: Освіта, 2006. — С. 158.
- 12.Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка - К.: Літера ЛТД, 2010. - 364 с.
- 13.Водолажко Л.І. Розвивальні творчі вправи на уроках читання в 1 – 4 класах: навч. вих. посібник/ Л.І. Водолажко. – Кам'янець Подільська РДА, 2012. – 48 с.
- 14.Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу/ Н. М. Васильєва //Управління школою. – 2005. – № 34. – С. 22-24.
- 15.Гудовсек О. А. Авторські інноваційні технології початкової школи [Електронний ресурс] /О. А. Гудовсек // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . - 2013. - Вип. 6. - С. 122-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_6_24.
- 16.Гільбух Ю. З. Інноваційний експеримент у школі. На допомогу початкуючому дослідникові/ Ю. Гільбух, М. Дробноход – К., 1994. – С. 3
- 17.Горбунова Н.В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях [Електронний ресурс] / Н.В. Горбунова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. – 2010. – Вип.8. – С. 85–91. – Режим доступу до журн. : www.nbuv.gov.ua/.../Soc.../PD810_14.pdf
- 18.Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 23-30.

19. Гавриш Н. В. Теоретичні засади художньо-мовленнєвої діяльності/ Н. В. Гавриш//Художнє слово і дитяче мовлення. – Київ: Редакції загальнополітичних видань, 2005. — С. 7-23.
20. Гордіюк Н. Особливості сприймання художніх текстів молодшими школярами/ Н. Гордіюк // Мандрівець. - 2000. - №3-4. - С. 75-78.
21. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи/ І. Гейко //Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229-232.
22. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці/ Л. Голодюк // Рідна школа. – 2001. – № 9 – С.57-60
23. Граблева В. Словесное рисование на уроках чтения при изучении лирических произведений / В.Граблева // Начальная школа. – 2010. – № 11. – С. 10 – 15.
24. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник /І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
25. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. – 2018. - №4. – С. 40-42
26. Довгань О. Не бійтесь заглядати у словник/ О. Довгань // Українська мова та література в школі. – 2007. - № 41. – С. 8-9.
27. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2009. — 176 с.
28. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; [головний ред. В. К. Кремінь]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с
29. Жинкин Н. И. Психологические основы развития речи/ Н. И. Жинкин // В защиту живого слова.— М., 1966.
30. Жажева Д. Д. Основные направления и приёмы работы по лексике в начальной школе / Жажева Д. Д., Жажева С. А. - Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – № 16. – С. 21–25.

31. Живицька Л. В. Розвиток мовлення молодших школярів засобом новітніх технологій/ Л. В. Живицька, О. О. Горська, Л. Г. Кідней. – Кіровоград: ПП «Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. – 160 с.
32. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. С. Ю. Николаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
33. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі/ Т.В. Захарчук//Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал / Гол. ред. В.М. Бебик. – 2011. – Т.3. – С.48.
34. Закон України "Про освіту" (прийнятий Верховною Радою України від 05.09.2017 року), стаття 1
35. Зотова М. Компетентнісно орієнтований підхід до навчально-виховного процесу/ М. Золотова // Директор школи – 2007 - №29-30, - с.6.
36. Інноваційні технології на уроках читання: методична система ЧПКМ/ Упоряд. Франчук О.В. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 192 с.
37. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / Авт.-упор. І. І. Дівакова. – Тернопіль: Мандрівець, 2009. – 180 с.
38. Іванова Л. І. Сучасні підходи до проведення уроків літературного читання [Електронний ресурс] / Л. І. Іванова // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр. – Рівне, 2013. - Вип. 2 (10). – С .64-70. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
39. Коджаспирова Г. М. Педагогіка : учебник для академического бакалавриата / Г. М. Коджаспирова. — 4-е изд., перереб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 719 с.
40. Коваль Г.П. Методика читання: Навчальний посібник/ Коваль Г.П., Іванова Л.І., Суржук Т.Б. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. - 280 с.

41. Коновалова М. В. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта / М. В. Коновалова, Ю. О. Куликова, О. П. Семиволос. — Х. : Вид. група «Основа», 2015. — 96 с.
42. Кравцова І. А. Формування інтересу в учнів третіх класів до уроків читання засобами нетрадиційних форм і методів навчання: [методичний посібник] / І. А. Кравцова, Д. С. Горбатова // - Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. – С. 88
43. Когут О. Інноваційні технології навчання української мови і літератури / Ольга Іванівна Когут. – Тернопіль: Астон, 2005. – 204с.
44. Короткий термінологічний словник з педагогіки/ Уклад. О. А. Пермяков, В. В. Морозов. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – 116с.
45. Кондратенко Л. Впровадження інноваційних технологій на уроках читання в початкових класах/ Кондратенко Лариса Петрівна. – Х. : Вид. група «Основа», 2017. – 20 с. – Режим доступу: <http://vprovadjenniatehnololgiy.blogspot.com/2016/01/blog-post.html>
46. Канакина В. П. Особенности лексики младших школьников/ В. П. Канакина // Начальная школа. – 1997. - № 6. – С. 72-77.
47. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів/ М. Крикун // Початкова школа. – 2003. – №11. – С. 27 – 35.
48. Котик Т.М. Методика літературної освіти молодших школярів : Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта» / Тетяна Миколаївна Котик. - Івано-Франківськ, 2014. –73 с.
49. Карнаух Г. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання/ Г. Карнаух // Початкова школа. – 2005. - №5, с.5-8.
50. Луців С. Система словникової роботи на уроках української мови як передумова інтелектуального зростання учнів початкових класів / С. Луців // Рідне слово в етнокультурному вимірі. - 2015. - С. 479-486.

- 51.Мамаєва Т. М. Робота над лексичним значенням слова/ Т. М. Мамаєва // Початкове навчання та виховання. – 2006. - № 31. – С. 11-13.
- 52.Мовчун А. Запрошуємо у світ літературних термінів/ А. Мовчун // Початкова школа. – 2003. – №10. – С. 35 – 38.
- 53.На допомогу вчителів початкових класів. 3 клас: для загальноосвіт. навч. закл. Україна. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2016. – 160 с.
- 54.Науменко В.О. Літературне читання : укр. мова для загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою : підруч. для 3- го кл. загальноосвіт. навч. закл. / Віра Науменко. – К. : Генеза, 2014. – 176 с.
- 55.Науменко В. Методичні рекомендації до навчально-методичного комплекту з літературного читання для 3 класу (авт. В.О.Науменко) [Електронний ресурс] / В. Науменко // Початкова школа. - 2014. - № 6. - С. 25-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psh_2014_6_6.
- 56.Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языка)/ Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. - М. : Издательство ИКАР, 2009 – 448 с.
- 57.Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
- 58.Освітня програма початкової освіти в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» цикл І (1-2 класи) (наук. кер. Гавриш І. В.), 2018
- 59.Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / С. И. Ожегов, под ред. Н.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М.: Русский язык, 1990. – 917 с.
- 60.Онопрієнко Т. Словникова робота на уроках в початковій школі/ Онопрієнко Тетяна Михайлівна. – Кривий Ріг: Всеосвіта, 2018. – 24 с. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/slovnikova-robot-na-urokah-v-pocatkovij-skoli-38679.html>
- 61.Підласий І. П. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3

62. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Директор школи. – 2001. – №4 (148). – С.7
63. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики : у 2 т. / В. Ф. Паламарчук. – К. : Освіта України, 2005. – Т. 2. – 504 с.
64. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
65. Пархоменко М. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання // Початкова школа. – 1997. - № 7. – С.44-48.
66. Павлик О.А. Мобільні технології як засіб мовленнєвого розвитку молодших школярів/ О. А. Павлик // Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи. / Матеріали міжнародної науково-методичної конференції 30-31 жовтня 2017р. – К.: КПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. – С.324-326
67. Павлик О.А. Формування мотивації учіння в учнів 3 класу на уроках літературного читання засобами інформаційно-комунікаційних технологій/ О. А. Павлик, А. О. Мельничук. – Кривий Ріг: ДВНЗ КДПУ, 2017. – 84с.
68. Розтока А. В. Загальна характеристика технологій навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів / А. В. Розтока // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2011. - № 4. - С. 30–33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2011_4_10
69. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ. / Дж. Равен. – М.: «Когито-Центр», 2001. – 142 с.
70. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с. – (Б-ка журн. «Управління школою»; вип. 8(32)).

- 71.Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти/ Олександра Яківна Савченко. – К.: Грамота , 2012. – 504 с.
- 72.Савченко О. Я. Методика читання у початкових класах: посібник для вчителя/ О. Я. Савченко. – Київ: Освіта, 2007. – С. 334.
- 73.Савченко О. Я. Мовленнєвий розвиток учнів на уроках читання/О. Я. Савченко// Методика читання в початкових класах. – Київ: Освіта, 2007. — С.105, 164-166.
- 74.Савченко О. Я. Літературне читання. Українська мова. 3 клас : підруч. для загально-освіт. навч. закл. / О. Я. Савченко. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. —192 с.
- 75.Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Уклад. В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін.: Під заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Укр. Центр духовн. культури, 1998. – 736с., с. 351
- 76.Соціолого-педагогічний словник/ За ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304с.
- 77.Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с.
- 78.Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий : учеб. пособ. /Ю. П. Сурмин, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 608 с.
- 79.Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності молодшого школяра шляхом використання слова в різних контекстах/ Н. М. Сіранчу// Сборник научных статей. Педагогика: Приоритетные направления науки, 2015. – с. 37-44
- 80.Сіранчук Н. М. Процес формування лексичної компетентності молодшого школяра у структурі теорії мовленнєвої діяльності / Н. М. Сіранчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 4. - С. 72-76.

- 81.Сіранчук Н. Формування лексичної компетентності молодшого школяра засобом словотворчих вправ / Н. Сіранчук // Початкова школа -№2. -2016. — С. 4-8.
- 82.Современный толковый словарь русского языка / [сост. Л. Прокофьева]. – СПб.: Норинт, 2005 – 960 с.
- 83.Ткачук Г. О. Збагачення мовлення молодших школярів емоційно забарвленою лексикою в процесі аналізу казок на уроках читання / Г. О. Ткачук // Педагогічний дискурс. - 2007. - Вип. 1. - С. 136-138. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2007_1_31
- 84.Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М. : ИОСО РАО, 2002. – с. 135–157
- 85.Хома О. М. Розвиток лексичної компетенції молодших школярів на уроках української мови/ О. М. Хома// Наука і освіта. – 2017. – №2. – 41-46.
- 86.Хорошковська О. Розвиток українського мовлення молодших школярів/ О. Хорошковська // Початкова школа. – 1997. – № 8. – С. 14 – 16
- 87.Хорошковська О. Н. Літературне читання : підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. із навчанням рос. мовою / О. Н. Хорошковська, Г. І. Охота. — К. : Освіта, 2013. — 160 с.
- 88.Халчанська О.В. Робота над словом на уроках читання/ О. В. Халчинська // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Підготовка педагогічних кадрів до роботи в умовах нової структури і змісту початкової освіти”. – Полтава, 2001. – С. 103-104.
- 89.Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования/ С. Шишов, В. Кальней. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 316 с.
- 90.Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник/ В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2007. – 640 с.

91. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект: посібник для вчителів і студентів/ В. Д. Шарко – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – 220 с.
92. Шляхова В. Опанування способів тлумачення лексичного значення/ В. Шляхова // Українська мова і література в школі. – 2003. - № 3. – С.30-34
93. Banathy Bela H. Designing Education as a Social System // Educational technology. - November-December 1998. - S. 51-55.
94. Novos'olova V. Metody, pryomy y zasoby navchannya v protsesi formuvannya leksychnoyi kompetentnosti uchniv/ V. Novos'olova// Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli. – 2014. – № 3 (113). – S. 19–23.
95. Fedorenko Yu. Komunikatyvna kompetentsiya yak nayvazhlyvishyy element uspishnoho spilkuvannya / Yu. Fedorenko // Ridna shkola. – 2002. – №1 (864).– S. 63–65.

Додаток А

Комплекс завдань для виявлення наявного рівня сформованості лексичної компетентності

Вивчивши розділ «З народного джерела», учням пропонується виконати певні завдання на картках.

Варіант 1

1. Назви риси характеру їжачка та зайця із казки «Їжак та заєць»

Їжак

Заєць

---

2. Поясни значення таких слів:

Косовиця (з казки «Лисиця і рак») – _____.

Яр (з казки «Про Оха-Чудотворця») – _____.

Склади з кожним словом одне речення.

---

3. Добери синоніми до слова «сердешний» із казки «Їжак та заєць»

---

4. Зазначте основну думку казки «Сильний лев і маленьке мишеня» авторським висловлюванням.

---

5. Напишіть інший кінець казки «Чарівний каптур», що могло статися з чоловіком після того, як він отримав в подарунок каптур?

Варіант 2

1. Назви риси характеру лева та мишеняти із казки «Сильний лев і маленьке мишеня»

Лев

Мишеня

---

2. Поясни значення таких слів:

Нива (з казки «Їжак та заєць») – _____.

Свита (з казки «Синя свита навиворіт пошита») – _____

_____.

Склади з кожним словом одне речення.

---

3. Добери синоніми до слова «каптур» із казки «Чарівний каптур»

---

4. Зазначте основну думку казки «Їжак та заєць» авторським висловлюванням.

---

5. Напишіть інший кінець казки «Як серед птахів виникла дружба», як птахи вирішили випробувати дружбу Фазана і Ворона, що після цього могло статися?

Додаток Б**Перелік слів для написання авторських казок**

Арка

Пугач

Мара

Пазурі

Довбня

Запорошений

Дерен

Звився

Шастає

Примха

Обперезатися

Химерний

Ночви

Світлиця

Чвал

Бір

Миряни

Стугоніти

Клинок

Трясовиця

Жупанок

Бранка

АНОТАЦІЯ

Бурденкова А.І. Формування лексичної компетентності молодших школярів засобами інноваційних технологій / А. І. Бурденкова. – Рукопис. – Кривий Ріг, 2018. – 89 с.

У кваліфікаційній роботі розкрито сутність понять «компетенція», «компетентність», «лексична компетентність», «інновація», «педагогічна технологія», «педагогічна інноваційна технологія», проаналізовані художні твори, як джерело формування лексичної компетентності молодших школярів, розглянуто теоретичні положення інноваційних технологій, як засобу формування лексичної компетентності учнів початкової школи, проаналізовано досвід використання інноваційних технологій у педагогічній практиці вчителів початкової школи, розроблено та експериментально перевірено, створену систему завдань з формування лексичної компетентності засобом інноваційних технологій.

Ключові слова: компетенція, компетентність, лексична компетентність, лексичні знання, лексичні навички, інновація, педагогічна технологія, інноваційна педагогічна технологія.